

Korupcija i pravosuđe:prijetnja konceptu pravne države

Beljan, Sanda

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:485093>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

Sanda Beljan

**KORUPCIJA I PRAVOSUĐE –
PRIJETNJA KONCEPTU PRAVNE
DRŽAVE**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2017.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODJEL ZA SOCIOLOGIJU

SANDA BELJAN

**KORUPCIJA I PRAVOSUĐE – PRIJETNJA
KONCEPTU PRAVNE DRŽAVE**

DIPLOMSKI RAD

A handwritten signature in black ink, enclosed in a thin black rectangular box. The signature appears to be "Ivan Markešić".

Mentor: prof. dr. sc. Ivan Markešić

Zagreb, 2017.

Sadržaj

Uvod	2
1. Teorijsko određenje	4
2. Vrste korupcije	6
2.1. Politička korupcija	8
2.2. Birokratska korupcija	10
2.3. Sistemska korupcija	12
3. Oblici korupcije	14
3.1. Mito	14
3.2. Iznuda	15
3.3. Pokroviteljstvo i klijentelizam	15
3.4. Nepotizam, kronizam, favorizam	16
3.5. Prijevarena i pronevjera javnih fondova	17
3.6. Ostali oblici korupcije	17
4. Mjerenje korupcije	19
4.1. Istraživanje stavova građana Republike Hrvatske o raširenosti korupcije.....	21
5. Sociološki aspekti korupcije	24
6. Korupcija u Hrvatskoj	29
6.1. Antikorupcijska kampanja Vlade Republike Hrvatske	31
6.2. Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta	32
7. Korupcija u pravosuđu	35
7.1. Korupcija u pravosuđu kao prijetnja konceptu pravne države	37
8. „FIMI MEDIA“ – najveća korupcijska afera u Hrvatskoj	40
Zaključak	42
Sažetak	43
Literatura i izvori	44

Uvod

U ovom radu će se, za početak, dati različite definicije korupcije kako bi se što detaljnije prikazao utjecaj te društvene pojave na različite aspekte društva. Nadalje, navesti će se i definirati vrste i oblici koruptivnog djelovanja, nakon čega će se ući u detaljniju analizu njenih uzroka i djelovanja na aspekt pravosuđa te na koje načine ova vrsta korupcije predstavlja prijetnju konceptu pravne države. U tom kontekstu će biti dan prikaz koruptivnog ponašanja u pravosuđu na području Republike Hrvatske i to na primjeru jedne od najvećih korupcijskih afera „Fimi media“. Za kraj, dati će se prijedlozi koraka potrebnih za suzbijanje korupcije – kako u pravosuđu, tako i na razini društva.

Najviše korištena definicija korupcije je, koju je donijela Svjetska banka 1997.godine, „zlouporaba javnih ovlasti u privatnu korist. Prema tome, korupcija uvijek uključuje javni sektor, bez obzira da li se radi o korupciji unutar pojedinih dijelova društva, bilo da se korupcijske transakcije odvijaju između javnog i privatnog sektora“ (Budak 2006.: 45.). Međunarodna nevladina organizacija za suzbijanje korupcije *Transparency International* definira korupciju kao „zlouporabu povjerenih ovlasti za privatnu korist“¹. Dakle, to je svaki čin kojim se, suprotno javnom interesu, nedvojbeno krše moral i pravne norme te povrjeđuju temelji vladavine prava. Korumpiranom osobom se smatra „svaka službena ili odgovorna osoba koja radi osobne koristi ili koristi skupine kojoj pripada zanemari opći interes koji je dužna štiti obzirom na zakone, položaj i ovlasti koje su joj povjerene, kao i svaki građanin koji nudi ili pristaje na davanje zatraženog mita kako bi korumpirana osoba činjenjem, nečinjenjem ili propuštanjem činjenja pomogla u ostvarivanju koristi za pojedine osobe ili skupine“ (Milardović, 2007.: 256.). Ovisno na kojem području se korupcija javlja i obzirom na oblik koji poprima, u literaturi se može naići na različite klasifikacije korupcije.

Metoda istraživanja za potrebe ovog rada je sekundarno istraživanje. Glavni fokus će biti na knjigama koje su napisali prof. dr. sc. Renato Matić, Jelena Budak, Josip Kregar, Arnold J. Heidenheimer, Donatella Della Porta te prof.dr.sc. Marijana Kolednjak i sur., čiji je naglasak istraživanja bio na uzrocima i prijedlozima za suzbijanje korupcije u Republici Hrvatskoj. Njihovi radovi su, zbog svoje informativnosti, korišteni kao literatura za ovaj rad. Isto tako,

¹ (izvor: <http://www.transparency.hr/en> , Transparency International – Hrvatska, pristupljeno 16.01.2017.)

metodologija prikupljanja podataka se bazirala prvenstveno na građu dostupnu u znanstvenoj knjižnici i na internetu. Od ostalih izvora korišten je i Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske kako bi se osigurala točnost i relevantnost podataka.

1. Teorijsko određenje

Kada se radi o etimološkom definiranju korupcije, riječ vuče korijene iz latinskog jezika od riječi *rumpere* koja doslovno prevedena označava “*razbijanje, lomljenje, kidanje*” (Derenčinović, 2001: 35; Aras, 2007: 26; Getoš et al., 2011: 102.), dok *cum rumpere* označava činjenicu “da je za takvo “razbijanje” potrebno dvoje činitelja, s obzirom na to da je korupcija sporazumno djelovanje” (Derenčinović, 2001: 35; Aras, 2007: 26; Getoš et al., 2011: 102.). Najčešća definicija korupcije je ona koja korupciju definira kao zlouporabu javne funkcije, s time da treba spomenuti i definicije koje izostavljaju javni sektor, odnosno državu (Amundsen, 1999.). Prema toj perspektivi korupcija nastaje kao „nepovoljan ishod sukoba interesa na štetu općeg dobra“ (Derenčinović, 2001: 186.). Drugim riječima, „korupcija je zlouporaba javne službe u svrhu osobne koristi“ (Amundsen, 1993: 3; Treisman, 2000; Jain, 2001; Šimac, 2004; Pyman, 2008.), a ta zlouporaba se očituje u činu „nedopuštene razmjene između javnog dužnosnika i druge osobe u cilju ostvarivanja vlastitih probitaka“ (Getoš i sur. 2011: 100.). S druge strane, postoje autori koji ističu kako „navedene definicije korupcije bez iznimke uključuju javni sektor,“ (Šimac, 2004: 3.). To implicira kako „korupcija uvijek uključuje minimalno nečasnog službenika (javni službenik ili izabrani predstavnik koji raspolaže pravima, ovlastima ili sredstvima koja nisu njegova, već javna...“) i nesavjesnoga građanina (Šimac, 2004: 3.). U tom kontekstu od izuzetne je važnosti spomenuti još nekoliko perspektiva iz kojih se očituje pojam korupcije s time kako jedna od njih prolazi iz moralnog aspekta. Moralna perspektiva korupcija se definira kao „zlo koje lomi vrijednosne standarde društva“ (Hartelius i Borgenhammar, 2011: 13.). S druge strane, treba naglasiti da „gledanje na korupciju tek kao na probleme moralnosti i ponašanja tendira individualizaciji društvenog fenomena... stoga ono ignorira socio-politički kontekst korupcije“ (De Haan, 2006: 4.).

Sa sociološkog stajališta korupcija se može odrediti i kao devijantno ponašanje djelatnika javne uprave, izabranih ili imenovanih, koje nije u skladu s njihovim zadacima po službenoj dužnosti, a nastaje zbog želje za stjecanjem privatnog bogatstva ili statusa pojedinca, njegove

uže obitelji ili povezane grupe ljudi². O ovom konceptu će biti riječ u posebnom poglavlju u kojemu će se detaljno razložiti sociološki aspekti korupcije kao društvenog fenomena.

² izvor: <https://pravosudje.gov.hr/antikorupcija-6154/6154>, pristupljeno 15.01.2017.

2. Vrste korupcije

U ovom poglavlju biti će riječ o vrstama korupcije gdje je prije svega važno istaknuti kako će se za potrebe ovoga rada napraviti razlika među vrsta korupcije od njenih oblika. Naime, vrste korupcije se mogu shvatiti kao određenja korupcije u širem društvenom kontekstu, a unutar kojih je moguće prepoznati različite oblike korupcije. O oblicima korupcije će biti riječ u idućem poglavlju te je za sada dovoljno reći kako oni pobliže definiraju u čemu, odnosno kojim radnjama i pomašanjima se korupcija sastoji, odnosno definiraju se korupcijski elementi u pojedinim djelovanjima.

Kada se radi o vrstama korupcije, neki autori razlikuju korupciju prema tome da li je u koruptivno ponašanje uključena država, odnosno njezini predstavnici. U slučaju kada je država uključena u koruptivna ponašanja tada se radi o političkoj korupciji. Ipak, kada se ne radi o uključenosti državnog aparata u korupciju, tada se radi o privatnoj, odnosno poslovnoj korupciji koja se još naziva i korupcija privatnog sektora. S druge strane, važno je napomenuti kako postoje teoretičari koji tvrde kako je svaka korupcija u svojim implikacijama isključivo politička.

Najčešća klasifikacija korupcije jest prema veličini, učestalosti i značajnosti korupcijskih radnji. Prema ovoj podjeli razlikuju se dvije vrste korupcije: “korupcija na visokoj razini i korupcija na niskoj razini” (Doig i Riley, 1998: 49; Mashal, 2011: 73; Morris, 2011: 4.). “Korupcija na visokoj razini obuhvaća sudsku, izvršnu i zakonodavnu korupciju, dok korupcija na niskoj razini obuhvaća različite javne službe” (Doig i Riley, 1998: 49; Letunić, 2011: 189.). Tako “visoka korupcija često uključuje veće novčane iznose i rjeđe transakcije, dok su kod sitne korupcije novčani iznosi manji, a transakcije više rutinizirane” (Morris, 2011: 4.). Uzrok ovoj razlici jest “institucionalna pozicija državnih službenika koji su uključeni u korupciju – državni službenici na visokim razinama imaju manje direktnih interakcija sa širokim građanstvom, dok zaposlenici na nižim razinama birokracije svakodnevno stupaju u kontakt s njima” (Morris, 2011: 12.). Iz navedenog se može zaključiti kako se “visoka” i “niska” korupcija mogu smatrati administrativnom korupcijom” (Amundsen, 1999: 3; Letunić, 2011: 189.). Tu je važno spomenuti kako je “visoka” korupcija “karakteristična među visokim državnim dužnosnicima i političarima, dok se “niska” korupcija javlja među djelatnicima javne uprave koji su zaduženi za provedbu odluka, propisa i mjera

politike” (Korunić Križarić et al., 2011: 144.). Također, porebno je napomenuti kako neki autori razlikuju i treću vrstu korupcije, odnosno legislativnu korupciju koja se se prvenstveno odnosi na kupovanje glasova zastupnika parlamenta u procesu donošenju zakona.

Posebno je važno istaknuti kako je “korupciju moguće klasificirati i prema institucionalnoj lokaciji te funkciji javnih službenika uključenih u korupciju. Navedena podjela korupcije se može granati na više različitih aspekata, tako da može biti riječ o korupciji izvršne, zakonodavne ili sudske vlasti, korupciji policije i lokalne vlasti, carinskih službenika te građevinskih inspektora itd.” (Morris, 2011: 3.). Za kraj, “podjelu vrsta korupcije prema institucionalnoj lokaciji se može promatrati kroz ‘više’ i ‘niže’ razine korupcije a koje se sadržajno podudaraju s ‘visokom’ i ‘sitnom’ korupcijom” (Morris, 2011: 27.).

Nadalje, važno je spomenuti i kako neki autori razlikuju vrste korupcije prema razini na kojoj se događa. Tako “postoji razlika između individualne korupcije koja se odnosi na koruptivne radnje među malim, običnim ljudima gdje se javljaju korupcijske pozicije aktivnog podmićivača (koruptora) i pasivnog podmićivača (koruptanta) te sistemske korupcije” (Derenčinović, 2001: 7-20.). Također, “korupcija se može podijeliti na privatnu i kolektivnu korupciju” (Amundsen, 1999: 4.) te lokalnu od nacionalne, kao i na osobnu od institucionalne korupcije” (Heywood, 1997: 426.).

Vrste korupcije se “mogu razlikovati i prema motive, odnosno svrsi koruptivnog djelovanja” (Morris, 2011: 4.). Iz toga slijedi podjela na “korupciju iz osobnih interesa nasuprot korupcije koja koristi određenoj skupini, odnosno političkoj stranci ili instituciji te podjela na podmićivačku (mito se plaća ili se zahtjeva kao naknada javnom službeniku za ulazak u legalne poslove), izbornu (u svrhu ostanka ili dolaska na vlast), protekcijsku (mito se plaća javnim službenicima kao naknada za obavljanje nelegalnih poslova) i sistemsku (kada vladajuće elite iscrpljuju nacionalno bogatstvo) korupciju” (Morris, 2011: 9.).

Za kraj poglavlja o vrstama korupcije valja spomenuti teorije koje razlikuju vrste korupcije prema mogućnosti predviđanja razine korupcije od strane poslovnih sudionika korupcijskog djelovanja. U tom kontekstu korupcija se može podijeliti na “predvidljivu, odnosno kontroliranu korupciju gdje je razinu korupcije moguće predvidjeti i uračunati u troškove

poslovanja, a i može se računati na to da će potplaćeni javni službenik ispoštovati svoj dio posla i arbitrarnu, odnosno nekontroliranu korupciju gdje nije moguće predvidjeti razinu korupcije i kod koje plaćena mita ne garantiraju da će javni službenik obaviti svoj dio posla bez da traži dodatna plaćanja” (Amundsen, 1999: 25-28.).

Zaključno se može reći kako se vrste korupcije mogu shvaćati kao određenja korupcije u širokom kontekstu, s time da je potrebno napomenuti kako pojedine vrste korupcije mogu obuhvaćati i oblike koruptivnih radnji. U nastavku će biti prikazan opis vrsta korupcije, kao i kontekstualno određenje njihovih osnovnih karakteristika.

2.1. Politička korupcija

Kada se radi o političkoj korupciji, za početak je potrebno spomenuti autore koji tvrde kako je “u svojim implikacijama svaka korupcija politička” (Grubiša, 2010: 83.). Ipak, kada je riječ o političkoj korupciji u užem smislu onda se “ona odnosi na djelovanja kojima obnašatelji javne vlasti zloupotrebljavaju pravne i socijalne norme u svrhu privatne ili partikularističke koristi” (Gerring i Thacker, 2004: 300.). Dakle, politička korupcija se možemo definirati kao “zlouporaba političke moći za osobne ili pristrane političke interese” (Grubiša, 2010: 71).

Ipak, potrebno je spomenuti kako neki autori definiraju političku korupciju kao situaciju u kojoj se “javni dužnosnik (A), u izigravanju povjerenja koje mu je povjerila javnost (B), te na način koji šteti javnom interesu, svjesno upušta u radnju koja izrabljuje položaj za čisto osobnu i privatnu dobit...kako bi osigurao korist trećoj strani (C) time što osigurava za C dostupnost dobrima ili pruža C uslugu koju inače ne bi imao” (Philp, 2002: 42.). Kao što je već ranije spomenuto, u literaturi se politička korupcija se često naziva i ‘visokom’ korupcijom zbog uključenosti visokih državnih dužnosnika i političara (Budak, 2006.). Dakle, “oni koji su ovlašteni formulirati, donositi i implementirati zakone”, a koji to rade tako da koristi od toga prvenstveno imaju oni sami, uočavaju” (Andvig i sur.,2001: 11). Sa sociološkog stajališta je zanimljiva pojava kako u društvima s raširenom političkom korupcijom borba protiv korupcije je često tek deklarativni politički cilj vladajuće elite,

budući da samo njezino “postojanje ovisi o korupciji kao mehanizmu izvlačenja resursa te o korumpiranim službenicima kao bazi političke podrške”(Amundsen, 1999: 24.). Stoga ne čudi kako ”postoji jak motiv za držanje nekorumpiranih pojedinaca izvan politike, prvenstveno zbog toga što se radi o zaštiti zlouporabe pozicije moći” (Bađun, 2007: 311.). Osim toga, da bi se postepeno krenulo u prakticiranje je često mnogo jeftinije nego puhnuti u zviždaljku, obavjestiti i suprotstaviti se” (Amundsen, 1999: 45.). Važno je napomenuti kako razlozi za teško otkrivanje korupcije često uključuju “međusobno ‘pokrivanje leđa’, ucjene otkrivanjem kompromitirajućeg material te prijetnje, fizičko nasilje, čak i ubojstva” (Bađun, 2007: 310-311.). Kada je riječ o visokoj korupciji, potrebno je naglasiti kako je riječ o “visoko pozicioniranim pojedincima koji izrabljuju svoje položaje za izvlačenje velikih količina mita od nacionalnih i transnacionalnih kompanija, koji prisvajaju značajne isplate od malverzacija sa dodjeljivanjem ugovora, ili rade pronevjere velikih količina novca iz javne blagajne na privatne (često prekomorske) bankovne račune” (Andvig et al., 2001: 11.). Dakle, takva korupcija “uključuje velike državne projekte i programe koji znatno utječu na proračun, ali i na perspektivu ekonomskoga rasta neke zemlje” (Bađun, 2011: 296.). Nadalje, politička korupcija se očituje i u samom izbornom postupku kroz “utjecaj na pravni sustav države da neučinkovito procesuiru i time štiti kaznena djela korupcije, utjecaj na zakonodavnu vlast da legalizira povoljniji tretman za pojedine interesne skupine” (Budak, 2006: 70.). Većina autora se slaže kako ova vrsta korupcije svojim djelovanjem može slabiti državne institucije i pravni sustav te ona slabi i politički autoritet te samu političku moć (Grubiša, 2010.). Tako se politička korupcija smatra izvorištem koruptivne prakse u svim segmentima ekonomskog i društvenog života (Vesić,2008.). Nadalje, “utjecaj političke korupcije je vidljiv iz stupnja korupcije među političkim strankama koje se percipiraju kao najkorumpiranije svjetske, ali i europske institucije” (Ravlić, 2010: 1241-1242.). Iz navedenog se može zaključiti kako politička korupcija predstavlja “nešto više od puke devijacije formalnih i pisanih pravnih normi, od profesionalnih kodeksa etike i sudskih odluka te ju je stoga potrebno razlikovati od birokratske korupcije” (Amundsen, 1999: 43.).

Iz svega navedenog proizlazi kako je “glavni problem s političkom korupcijom je u slaboj odgovornosti između vladara i onih nad kojima se vlada” (Amundsen, 1999: 8.). Nadalje, važno je spomenuti i “fenomen ‘dvostruke svijesti’ političke korupcije, a koji se očituje u negiranje stvarnog postojanja političke korupcije i svođenja na elemente – odnosno na ‘sitnu’

korupciju, poslovnu korupciju ili na korupciju među privatnim kompanijama. Isto tako, problem s političkom korupcijom se sastoji i u tome što se ona teško otkriva ukoliko se ne javlja u najprimitivnijem obliku – kao mito” (Grubiša, 2010: 74.). Ovdje je potrebno naglasiti kako neki teoretičari korupcije tvrde kako je “rješavanje političke korupcije problematično zbog toga što je ona sistemski vezana uz organizirani kriminal” (Della Porta i Mény, 1997: 42.). Navedeni autori pojašnjavaju kako se, u zamjenu za “zaštitu organiziranog kriminala, političarima pruža resurs nasilja koji, uz svoju stvarnu primjenu, zastrašuje političku ili sindikatsku opoziciju te obeshrabruje pravne tužbe. Metode zastrašivanja se od strane organiziranog kriminala mogu primijeniti i za kažnjavanje onih poduzetnika koji ne žele platiti mito” (Della Porta i Mény, 1997: 42.).

Zaključno se možemo pozvati na definiciju političke korupcije kao “zloćudne bolesti koja utječe na sve političke zajednice i na sve političke sisteme gdje su svi oblici političkog autoriteta, bez iznimke, skloni političkoj korupciji” (Grubiša, 2010: 70.). Tome u prilog govori i činjenica kako za razliku od demokratskih sistema, politička korupcija je u autoritarnim režimima jedan od osnovnih principa funkcioniranja; ona je mehanizam putem kojeg se vlastodršci bogate i kojeg održavaju, zbog čega predstavlja 'normalno' stanje stvari (Amundsen, 1999.).

2.2. Birokratska korupcija

Prethodno spomenutu političku korupciju u praksi najčešće prati jedan drugi, isto tako vrlo rašireni oblik korupcije, a to je birokratska, odnosno ‘sitna’ korupcija. Na ovu vrstu korupcije se može naići u sektoru javne uprave te se zbog toga naziva i administrativnom korupcijom. To je “korupcija ‘niske razine’, odnosno korupcija na razini ulice” (Budak, 2006: 71; Andvig et al., 2011: 11.). Dakle, “dok se politička korupcija događa između državnih službenika i privatnog sektora, birokratska se korupcija događa između djelatnika javne uprave i privatnog sektora” (Letunić, 2011: 189-190.).

Kao što je ranije spomenuto, “korupciju se općenito može shvatiti kao devijaciju od norme pravno-racionalnog oblika autoriteta, u smislu kojeg je ustanovio Max Weber” (Lowell, 2005:

71.). Naime, Weber je smatrao kako je kod modern birokracije “ured, a ne njegov okupant, najvažniji element administrativnog sistema, a da su osobni odnosi s klijentima administracije podređeni službenim, profesionalnim elementima” (Lowell, 2005: 71.). Dakle, birokratska korupcija se može shvatiti kao devijaciju od Weberovog modela moderne birokracije. “Birokratska korupcija vrsta korupcije među djelatnicima javne uprave zaduženima za provedbu odluka, propisa i mjera politike” (Budak 2006: 70.). Dakle, tu se radi o vrsti korupcije s kojom se “građani susreću svaki dan kroz odnose s javnom upravom i službama kao što su bolnice, škole, razne lokalne licencijske službe, policija, carina, porezne uprave, itd.” (Andvig et al., 2001: 11.). Važno je istaknuti kako se “najčešći oblici ove vrste korupcije javljaju u slučajevima kada djelatnici javne uprave za mito ili dobivenu protuuslugu nepropisno izdaju dozvole i potvrde, omogućivši time povoljniji tretman u pružanju javnih usluga ili kada omogućavaju izbjegavanje kazne ili plaćanja poreza” (Budak, 2006: 71.).

Znanstveno - istraživačka literatura koja se bavi fenomenom korupcije razlikuje dva različita smjera inicijative birokratske korupcije. Prvi smjer se odnosi na situacije u kojima “pojedinci, skupine ili tvrtke – bez obzira da li iz privatnoga ili iz javnog sektora – podmićuju javne službenike sa svrhom da im kod primjene propisa (zakona i uredbi) protupropisno, omoguće kakvu korist, pravo, povlasticu ili dozvolu” (Šimac, 2004: 13.). Drugi smjer ima polazište od “javnih službenika koji svjesno i radi protuzakonite osobne koristi – mita ili kakve druge koristi – krši postojeća pravila, kako bi svojim potkupiteljima omogućio ili dodijelio kakvu korist, pravo ili dozvolu” (Šimac, 2004: 17.). Bez obzira na smjer koruptivne inicijative, “birokratska korupcija se može okarakterizirati kao korupcija traženja rente” (Letunić, 2011: 189.).

Kada se radi o birokratskoj korupciji, legitimno pitanje koje se nameće je koji su to elementi koji ju omogućavaju. Naime, iako “djelatnici javne uprave imaju daleko niže ovlasti od dužnosnika i političara ... njihovo im diskrecijsko pravo u provedbi mjera politike omogućuje da prihoduju privatnu rentu u vidu mita ili protuusluga dobivenih za usluge iz nadležnosti javne uprave” (Budak, 2006: 71.). To konkretno znači da birokratska korupcija predstavlja “devijacije od principa indiferentnosti u primjenjivanju i provedbi mjera i zakona javnih službi, kao što su policija ili porezna uprava, zbog mita ili drugih pitanja, kao što su klijentelizam ili obiteljske veze” (Bratsis, 2011: 5.). Posljedično se građanima uskraćuje

“zajamčeno im pravo na korištenje javnih usluga prema propisima koji vrijede za sve građane jednako” (Budak, 2006: 71.). Nadalje, birokratska korupcija bez iznimke “...vodi selektivnom uključivanju onih ljudi koji plaćaju i progresivnom isključivanju svih ostalih” (Della Porta i Mény, 1997: 41-42.).

Kada se radi o iskorjenjivanju birokratske korupcije, taj je pothvat nešto jednostavniji u usporedbi s istim nastojanjima u kontekstu političke korupcije, a može se postići “povećanim nadzorom i primjerenim ustrojem javnih službi” (Budak, 2006: 71.). Ipak, potrebno je saznati “pod kojim uvjetima će ljudi koji drže pozicije javnog povjerenja smatrati da njihove privatne obaveze prema drugima nadilaze pravne ili političke mandate koji u principu trebaju voditi njihovo ponašanje” (Granovetter, 2005: 162.). Dakle, iskorjenje birokratske korupcije se u stvarnosti ne može provesti bez iskorjenjivanja političke korupcije jer, kao što je već u radu ranije spomenuti, ove dvije vrste korupcije idu „ruku pod ruku“.Važno je spomenuti kako „korumpirani političari, širenjem svojih usluga, nužno stječu suučesnike iz javne uprave koji djeluju kao posrednici između političara i poduzetnika, čime se stvara “posrednička klasa“, mješavina birokrata-političara, birokrata odanih političarima, trgovinskih-sindikatskih-političkih-javnih upravitelja te zbog toga nitko ne zna gdje završava politika, a gdje počinje javna uprava“ (Della Porta i Mény, 1997: 38.).

2.3. Sistemska korupcija

Sistemska korupcija izdvaja se kao posebna vrsta korupcije koja je “toliko raširena da zahvaća sve sektore društva te dovodi do stanja kada ljudi počnu misliti da se bitka protiv korupcije više ne može dobiti” (Šimac, 2004: 19.). Kada je riječ o sistemske korupcije prvenstveno se misli na korupciju koja je toliko sveobuhvatna da su se “institucije, pravila i norme ponašanja već prilagodile na koruptivni način djelovanja” (Grey i Kaufmann, 1998: 8.). Dakle, u državama s raširenom sistemskom korupcijom birokrati slijede koruptivne primjere političara (Grey i Kaufmann, 1998: 8.). S druge strane, sistemska korupcija se može definirati i kao vrsta korupcije koja je “duboko ukopana i prevladavajuća u čitavom društvu i obično uključuje pomno osmišljene mreže i lance ilegalnih isplata unutar vlade, često u korist nadređenih ili političke stranke” (Grubiša, 2010.). Iz navedenog proizlazi kako je “sistemska

korupcija vrsta korupcije koja je prešla određeni prag rasprostranjenosti, nakon čega postaje iznimno teško učinkovito joj se suprotstaviti” (Bađun 2007: 311.). Širenje korupcije na sistemsku razinu može se objasniti svojstvom korupcije da teži kolektivizaciji. Naime, „kako se korupcija širi, tako se povećava i njezino društveno prihvaćanje. Kada postoji generalno podrazumijevanje korupcijske klime, još će više ljudi vjerovati da je ona neizbježna i očekivana“ (Amundsen 1995: 5.). Nadalje, neki autori smatraju kako se korupcija raširi u sve pore društva i postaje sastavni dio načina poslovanja. To se događa prvenstveno zbog nekažnjavanja slučajeva korupcije, koje se događa onda kada je već i pravosudni sistem korumpiran tako da je podređen izvršnoj vlasti. U takvom korumpiranom društvu zapravo i nema bitne razlike, s obzirom na to koja je politička opcija u tom trenutku na vlasti (Vesić, 2008.). S druge strane se stvara nepovjerenje prema samoj mogućnosti da novopridošlice na političkim položajima nisu korumpirane, jer „postoji pritisak na poštene službenike da postanu korumpiran“ (Ahmad, 2002: 4-5.). U slučaju kada je korupcija toliko raširena „u demokratskim, tržišno-orijentiranim ekonomijama, ne samo da ljudi počinju misliti kako je taj problem postao nerješiv, već postaje teže zastupati takvo ekonomsko i političko uređenje“ (Tanzi, 1998: 590.). U tom slučaju „građani, posebno oni iz tranzicijskih zemalja, doživljavaju veliko razočaranje i s tržišnom ekonomijom i s demokratskim procesima, za što je, zapravo, uvelike kriva široko raširena korupcija“ (Tanzi, 1998: 590.). Na ovu pojavu upozoravaju autori koji „kapitalizam u društvu prožetom korupcijom koju označavaju kao mdruštveni nedostatak, manjak pretpostavki, društvenih normi i vrijednosti“ (Kregar, 1999: 94.). Nadalje, „na makroekonomskoj razini sistemska korupcija dovodi do opće nestabilnosti, a na mikroekonomskoj razini gura poduzetnike prema neplaćanju poreza, što smanjuje porezne prihode državi, zbog čega pati rad javnih službi“ (Šimac, 2004: 10.). To konkretno znači da „u takvim uvjetima gospodarstvo, od transparentnog i zakonitog, polako klizi prema svojoj ekonomiji, što sve skupa pogoduje 'kriminalnoj ekonomiji' i organiziranim mafijama“ (Šimac, 2004: 12.). Također, „strane investicije, javne kao i privatne, u širokom luku izbjegavaju države u kojima je korupcija sistemska, odnosno one države u kojima je korupcija postala način življenja i poslovanja“ (Šimac, 2004: 17.).

3. Oblici korupcije

Kao što je ukratko objašnjeno u poglavlju o vrstama korupcije, oblici korupcije pobliže opisuju u čemu se korupcija sastoji, odnosno koji su to korupcijski elementi u određenim ponašanjima i djelovanjima. Naime, „korupcija se može pojaviti u najrazličitijim oblicima, u rasponu od potpuno očitih slučajeva pa sve do suptilnijih oblika. U literaturi se mogu naći različiti principi podjele oblika korupcije, od kojih se može navesti poznata podjela oblika korupcije prema prihvaćanju javnosti“ (Hartelius i Borgenhammar, 2011: 10.). Navedenu podjelu je razvio Arnold Heidenheimer koji razlikuje 'bije', 'sive' i 'crne' oblike korupcije. Naime, „Heidenheimer pod 'bijelu' korupciju svjestava postupke i ponašanja koje toleriraju javnost i javni službenici. S druge strane, 'sivu' korupciju čine postupci ili ponašanja koje osuđuju ili javnost ili javni službenici, ali između njih postoji neslaganje oko tog određenja. Za kraj, 'crnom' korupcijom smatra postupke i ponašanja koje osuđuju javnost i javni službenici, a za koju u pravilu postoje pravne sankcije“ (Mény, 1997: 8; Šimac, 2004: 14; Aras, 2007: 28.).

3.1. Mito

Mito se smatra najraširenijim oblikom korupcije – do mjere da ga ljudi često izjednačavaju sa samom korupcijom (Morris, 2011.). Ipak, mito se definira kao “ilegalno plaćanje javnom službeniku u zamjenu za neku vrstu utjecaja” (Morris, 2011: 3.). Nadalje, mito se može shvatiti i kao “plaćanje određene sume, određenog postotka od ugovora, ili bilo koja druga usluga u novcu koji se plaća javnom službeniku zaduženom za sklapanje ugovora u ime države ili za distribuiranje beneficija kompanijama ili pojedincima, poslovnjacima i klijentima“ (Amundsen, 1999: 11.). Bez obzira na različite definicije, sa sigurnošću se može reći kako je „mito oblik korupcije u kojem smjer utjecaja ide od društva prema državi, odnosno od privatnih građana ili tvrtki prema birokratima ili političarima“ (Granovetter, 2005: 153; Morris, 2011: 4.). Važno je istaknuti da, iako se ovaj najprimitivniji oblik korupcije nalazi pri 'sitnoj' korupciji, on može poprimiti i puno šire razmjere (Grubiša, 2010.). Pomoću mita se kupuju državni ugovori i prava na razne državne povlastice, izbjegava se

plaćanje poreza, izbjegavaju se razne regulacije, utječe se na ishod sudskih procesa, utječe se na donošenje zakona i podzakonske regulative, skraćuje se vrijeme čekanja na odobrenja raznih dozvola, itd (Grey i Kaufmann, 1998.).

3.2. Iznuda

Iznuda je oblik korupcije za koji je karakteristično da “javni službenik prijeti uporabom (ili zlouporabom) državne moći da bi naveo na plaćanje mita u zamjenu za legitimnu ili nelegitimnu uslugu “ (Morris, 2011: 34). Neki autori smatraju kako iznudu karakterizira smjer utjecaja korupcije, odnosno inicijative za korupciju od strane države prema društvu (Morris, 2011.). Osim smjera utjecaja, kojega u praksi nije uvijek jednostavno ustvrditi, za iznudu je karakteristična i uporaba prisile s obzirom na činjenicu kako je “iznuda nezakonito i intencionalno dobivanje probitka, materijalnog ili ne-materijalnog, od druge osobe ili subjekta, nametanjem nelegalnog pritiska u obliku prijetnje ili zastrašivanja kako bi se prisililo druge na pružanje određenih koristi” (Grubiša,2010: 85.). Dakle, iznuda označava “prisilu, nasilje i prijetnje korištenja sile, a koja se može primijetiti i kod mafijaškog naplaćivanja 'usluge zaštite'. Iako je iznuda, kao i ucjena i mito, u osnovi koruptivna transakcija, razlika je u tome što je novac dobiven na više nasilan način i što je “razmjena usluga značajno nejednaka” (Amundsen, 1999: 13.).

3.3. Pokroviteljstvo i klijentelizam

Klijentelizam se može definirati kao “odnos između pokrovitelja i klijenta u kojem se politička podrška (u glasovima, prisustvovanjima na skupovima, novcu) zamjenjuje za privilegirani pristup javnim dobrima” (Issacharoff, 2010: 127.). Tu je potrebno istanuti „važnost upravo reciprociteta u odnosu pokrovitelja i klijenta, napominjući da je taj odnos asimetričan, jer se koristi podređenima razmjenjuju za lojalnost i moć“ (Lomnitz, 1988: 4, 7). Naime, „pokrovitelj osigurava sigurnost radnog mjesta, političku protekciju te pruža oslonac

u neočekivanim uvjetima potrebe u zamjenu za lojalnost, izraženu kroz osobnu posvećenost prema pokrovitelju u radu, političkoj podršci te ideološkom savezništvu“ (Lomnitz, 1988: 6.). Dakle, pokroviteljstvo je „sva neformalna razmjena, od svakodnevnog kupovine do protekcijskog novca državi ili stranačkim službenicima, razvija se unutar osobnih mreža reciprociteta ili klijentelizma. Ali ove mreže funkcioniraju prema vrijednostima srodstva i prijateljstva“ (Lomnitz, 1988: 12.). Ovdje se, dakle, radi o obliku korupcije koji uključuje političku razinu. To znači da su u nju uključeni i državni dužnosnici.

Kod klijentelizma je važno istaknuti da „fokus nije na bogaćenju pojedinog političara, već na zadržavanju političke pozicije, pod uvjetom da stranački političari dijele javne poslove ili posebne usluge u zamjenu za izbornu podršku“ (Issacharoff, 2010: 128.). Tu se, dakle, radi o razmjeni usluga za izbornu podršku (Della Porta i Mény, 1997.).

3.4. Nepotizam, kronizam, favorizam

Nepotizam i kronizam se mogu sažeto odrediti kao “nepropisno favoriziranje nečije obitelji – nepotizam, odnosno prijatelja – kronizam, od strane državnih službenika pri dodjeli društvenih pozicija” (Hartelius i Borgenhammar, 2011: 10.). Zanimljivo je kako za neke autore nepotizam i kronizam predstavljaju “sophisticirane oblike političke korupcije jer kod njih korupcijska transakcija nije vidljiva, niti je lako zamjetljiva, te čak ne može biti kvantificirana” (Grubiša, 2010: 84.). Nadalje, potrebno je spomenuti i opažanje kako je “ u društvima s političkom korupcijom redovita pojava poslije svakih parlamentarnih izbora otpuštanje ili pomicanje kadrova koje se za razliku od uređenih demokracija ne zaustavlja na unaprijed dogovorenoj kvoti dužnosnika, nego se smjena i pomicanje djelatnika obavlja prema političkim potrebama nove garniture...” (Groznicica i Matić, 2008: 152.).

Ipak, neki autori umjesto nepotizma koriste pojam favorizam, koji se može definirati kao “iskorištavanje političke moći u obliku privatizirane i jako pristrane distribucije državnih resursa ... prijateljima i rodbini, bez obzira na zasluge” (Amundsen, 1999: 14-15.). Dakle, ovdje je riječ o “normalnoj ljudskoj sklonosti favoriziranju prijatelja, obitelji, bližnjih i onima kojima se vjeruje, no to ne znači da favorizam ne predstavlja pravni i proceduralni problem,

ali također i problem manjkavih kvalifikacija, nedostajućih vještina i neefikasnosti” (Amundsen,1999: 25.).

3.5. Prijevarena i pronevjera javnih fondova

Prijevarena je pojam koji “obuhvaća pronevjeru, a označava oblik korupcije javnog sektora koji uključuje korištenje laži i obmana za osobno ili kolektivno bogaćenje, a na štetu po državne resurse” (Amundsen, 1999: 12.). Važno je istaknuti kako prijevarena predstavlja “često kompleksne i imaginativne sheme orkestrirane od strane javnih službenika za prisvajanje javnih fondova, često u suradnji sa civilima. Prijevarena se odnosi i na osnivanje fiktivnih tvrtki i navođenje nepostojećih zaposlenika, a sve kako bi se prisvojile njihove plaće, previsoko naplaćivanje vladi pri sklapanju državnih ugovora, itd.” (Morris, 2011: 3.).

S druge strane, u kontekstu javnog sektora “pronevjera je krađa javnih resursa institucije od strane javnih službenika zaposlenih u toj instituciji – ona označava situaciju kada zaposlenik krade resurse kojima bi, u ime države, trebao upravljati za opću korist. Pronevjera se stoga predstavlja kao krađa, jer ne uključuje direktno 'civilnu' stranu“ (Amundsen, 1999: 11.).

3.6. Ostali oblici korupcije

Na kraju poglavlja o oblicima korupcije, važno je spomenuti još nekoliko oblika ovog društvenog fenomena. Za početak treba spomenuti trgovinu utjecajem, gdje je zapravo riječ o razmjeni političkog utjecaja i, uz to, o najneuhvatljivijem obliku korupcijske transakcije (Grubiša, 2010.). Dakle, to je “ilegalna praksa kojom se koristi nečiji utjecaj u vladi ili u javnim poslovima, ili se koriste veze sa članovima vlade kako bi se priskrbile usluge ili povlašteni tretman za nekoga drugog, tko obično nije povezan sa konačnom isplatom, odnosno sa materijalnom kompenzacijom” (Grubiša, 2010: 85.). Za neke autore netransparentnost financiranja u politici, kao i različiti nelegalni oblici financiranja izbornih

kampanja također predstavljaju oblike korupcije. Poklon također može predstavljati oblik korupcije, s obzirom na to kako je “poklon ili nezaslužena dobit jednostrana transakcija izvršena s očekivanjem protuusluge unutar moći primaoca ili njegovog boljeg djelovanja, ili je nagrada za prethodno izvršenu uslugu unutar okvira nečije javne dužnosti ili posebnih diskrecijskih prava...”(Grubiša, 2010: 83.).

Sljedeći oblik korupcijskog ponašanja se odnosi na sukob interesa, odnosno „miješanje javnoga i privatnog interesa obnašanjem jedne ili dvije dužnosti ili funkcije“ (Grubiša, 2010: 85.). Neki autori sukob interesa smatraju „predvorjem korupcije, jer tek nepovoljan ishod sukoba interesa u kojem dužnosnik svoj privatni interes pretpostavi javnom interesu obnašanja svoje dužnosti može značiti jedan od pojavnih oblika korupcije“ (Đurđević i sur., 2011: 2.).

4. Mjerenje korupcije

Kada se radi o instrumentima i metodologiji mjerenja korupcije na nacionalnoj i svjetskoj razini, treba spomenuti podatak kako sve su do 1990-ih godina prošlog stoljeća empirijske studije o korupciji i njezinim posljedicama bile vrlo rijetke zbog nedostatka podataka o njezinoj raširenosti (Budak, 2006: 68.). Brojni autori kao glavnu prepreku pri mjerenju utjecaja korupcije ističu tajnovitost – prvenstveno zbog toga što su korupcijske aktivnosti nelegalne, kriminalne aktivnosti čiji se akteri nastoje nastoje ostati skriveni od očiju javnosti i samim time istraživača. Zbog toga nije moguće točno procijeniti realni stupanj raširenosti korupcije, a “međunarodne usporedbe broja sudskih procesa u kojima se ljudi terete za kaznena djela korupcije imaju tek ograničenu vrijednost” (Bađun, 2005: 75; Pyman, 2008: 2.). Isto tako, treba imati na umu da na rezultate istraživanja utječu brojni faktori, primjerice, (na političke inicijative za borbu protiv korupcije, sposobnost antikorupcijskih tijela za podizanje optužnica, spremnost građanada prijave korupciju, itd. Ipak, u posljednjih dvadesetak godina razvijene su i primjenjenije tehnološki sofisticiranije metodologije istraživanja te je popularizirano kvantitativno mjerenje korupcijskih iskustava u istraživanjima (Rajh i Budak, 2012). Tako se sada, “umjesto istraživanja broja sudskih procesa, raširenost korupcije se najčešće iskazuje pomoću raznih indeksa³ temeljenih na subjektivnim mišljenjima ispitanika, odnosno na njihovoj percepciji o raširenosti korupcije” (Bađun, 2005: 75; Pyman, 2008: 2; Rajh i Budak, 2012: 8.). U tim istraživanjima sudjeluju ispitanici koji su obični građani ili poslovni ljudi iz države u kojoj se provodi istraživanje ili strani državljani čije tvrtke rade na područje države u kojoj se provodi istraživanje (Treisman, 2000.). Iako se navedeni pokazatelji temelje na subjektivnim mišljenjima na koja mogu utjecati “stajališta opće javnosti, izvještaji o nedavnim korupcijskim skandalima, kulturno ili povijesno naslijeđe” (Rajh i Budak, 2012: 8.), ipak je činjenica da su “razni dostupni indeksi visoko međusobno korelirani”(Tanzi, 1998: 578; Treisman, 2000: 438.). Ipak, treba imati na umu da su “istraživanja korupcije često ilustrativna i u najboljem slučaju indikativna” (Čaldarović i sur.,2009: 7.). Također, važno je istaknuti da zbog toga što se mjeri percepcija o raširenosti

³ Amundsen (1999: 27.) i Jain (2001: 76.) navode neke najpoznatije indekse za procjenjivanje kvantitete korupcije u institucijama i među nacijama: "indeks *Business Internationala* (BI), indeks *International Country Risk Guide* (ICRG), *Global Competitiveness Report Index* te Indeks percepcije korupcije (CPI) *Transparency Internationala*", dok Delač (2011: 320) navodi i *Global Corruption Barometer* (GCB) te *Business Environment and Enterprise Performance Survey* (BEEPS), itd.

korupcije, a ne direktno korupcija, dobiveni indeksi nisu apsolutno ispravni za procjenu korupcije u određenom vremenskom trenutku, koliko za longitudinalno analiziranje dinamike korupcije (Čaldarović i sur., 2009.).

Istraživanja o korupciji provode razne konzultantske tvrtke te tvrtke koje se bave istraživanjem tržišta (Mashal, 2011.), dok se u literaturi velika važnost u istraživanju korupcije pridaje i nevladinim organizacijama, kako onim nacionalnim, tako i međunarodnim. Naime, “međunarodne organizacije izrađuju i javno objavljuju pokazatelje percepcije korupcije za veliki broj zemalja u svijetu što pruža mogućnost *benchmarkinga* položaja neke zemlje prema percipiranoj prisutnosti korupcije” (Budak, 2006: 68.). Za potrebe ovoga rada navesti će se dva primjera, od kojih je prvi “Svjetska Banka, koja od 1996. svake dvije godine objavljuje “*Indeks kontrole korupcije*” za više od dvijesto zemalja svijeta, a koji se izvodi na temelju stotinjak različitih varijabli iz više od četrdeset različitih izvora podataka koje proizvode više od trideset različitih organizacija” (Pyman, 2008: 2; De Han, 2006: 10.). Drugi primjer je ranije spomenuta “organizacija *Transparency International*, neprofitna nevladina udruga osnovana s ciljem promicanja transparentnosti. Utemeljena je 1993. godine sa sjedištem u Berlinu, a prisutna je u stotinjak zemalja svijeta” (Aras, 2007: 54; Pyman, 2008: 2.). Ova je organizacija najpoznatija po svojem “*Indeksu percepcije korupcije*” pomoću kojeg “rangira države svijeta po redosljedu prema tome kolike su percepcije ljudi o raširenosti korupcije u pojedinim državama” (Aras, 2007: 54; Pyman, 2008: 2.). U navedenim istraživanjima ispitanici rangiraju države na skali od 0 (najviša razina korupcije) do 10 (najniža razina korupcije) (Tanzi, 1998.). Prema podacima *Transparency Internationala* za 2013. godinu, najmanje korumpiranim državama smatraju se Danska, Novi Zeland i Finska, a najviše korumpiranim Somalija, Sjeverna Koreja te Afganistan⁴ “Indeks percepcije korupcije je najčešće korištena mjera u empirijskim radovima koji otkrivaju uzroke i posljedice korupcije” (Morris, 2011: 6.). Osim indeksa koji mjere percepcije o raširenosti korupcije, neki autori zagovaraju i primjenu “studije slučaja o korupciji” (Tanzi, 1998: 577; Amundsen, 1999: 27; Golden i Chang, 2001: 597.) te “medijske izvještaje o korupciji kao izvore podataka o raširenosti korupcije” (Tanzi, 1998: 577; Golden i Chang, 2001: 597.). Poznato je kako studije slučajeva mogu otkriti specifične uzorke korupcije te specifične

⁴ Izvor: <http://cpi.transparency.org/cpi2013/results/>, pristupljeno 03.02.2017.

pristupe za suzbijanje korupcije (Doig i Riley, 1998.), ali se njihovi rezultati ne mogu generalizirati (Amundsen, 1999.).

4.1. Istraživanje stavova građana Republike Hrvatske o raširenosti korupcije

Početak travnja 2017. godine revizorsko-konzultantska tvrtka *EY* objavila je rezultate istraživanja o rasprostranjenosti korupcije, mita i prijevare u poslovanju za tekuću godinu. „U istraživanju pod nazivom „*Ljudski instinkt ili logika stroja? Kome vjerujete više u borbi protiv prijevare i korupcije?*“ sudjelovalo je 4.100 zaposlenika, a provedeno je u 41 zemlji u regiji Europa, Bliski istok, Indija i Afrika (EMEIA), među kojima se nalazi i Hrvatska.

Navedeno istraživanje pokazalo je kako čak 79 % ispitanika iz Hrvatske smatra da su u poslovanju široko rasprostranjeni mito i korupcija, što čini pad od 14,1 % u odnosu na rezultate za Hrvatsku iz prethodnog istraživanja za EMEIA regiju. Prvo mjesto zauzima Ukrajina s 88 posto, a slijede Cipar s 82 % te Grčka gdje 81% ispitanika percipira korupciju i mito široko rasprostranjenima. Na samome dnu liste nalaze se već par godina za redom skandinavske zemlje, Danska sa 6 %, Norveška s 10 % i Finska sa 16 % ispitanika koji smatraju korupciju i mito široko rasprostranjenima u poslovanju.

Nadalje, pokazalo se kako 63 % ispitanika u Hrvatskoj tvrdi da bi osuđivanje osoba uključenih u mito, korupciju i prijevare spriječilo njihovo daljnje djelovanje. Uz prosjek svih ispitanika od 77 %, Hrvatska je po ovom pitanju pri samome dnu ljestvice – niže na listi nalaze se jedino Mađarska (57 %) i Ukrajina (34 %).

Istraživanje isto tako ukazuje da značajno manji broj ispitanika u Hrvatskoj, u odnosu na druge zemlje i u odnosu na prosjek svih ispitanika, smatra da su propisane kazne za mito, korupciju i prijevare učinkovite mjere za odvratanje od ponovnog počinjenja istog kaznenog djela. Nadalje, istraživanje je pokazalo kako 75 % svih ispitanika smatra da bi njihove organizacije trebale nadgledati elektroničku poštu, osobne pozive i sl. kako bi se smanjio rizik

od prijevarena, mita i korupcije. No bez obzira na to, njih 89 posto smatra da je to povreda privatnosti.

Dakle, dobiveni rezultati koji se odnose na percepciju raširenosti korupcije u Hrvatskoj pokazuju sličnu tendenciju koja ukazuje na sraz između poželjnosti nadgledanja podataka, ali i istovremenog narušavanja privatnosti. To ukazuje na zaključak kako je, da bi se detektirala prijetnja koju određeni zaposlenici predstavljaju, potrebno analizirati podatke iz različitih izvora. Fokusom na obrasce ponašanja i neautoriziranog korištenja vanjskih uređaja za pohranu podataka, organizacije mogu identificirati pojedince koji predstavljaju povećani rizik za organizaciju.

U tom kontekstu treba istaknuti kako najviše ispitanika povredom privatnosti smatra nadgledanje elektroničke pošte i telefonskih poziva (74 %), a potom nadgledanje profila društvenih mreža i mobilnih aplikacija za dopisivanje (69 %). Isto je tako zanimljiv podatak da je više od polovice ispitanika u Hrvatskoj (56 %) odgovorilo je da, iako su promišljali o tome, ne bi dali otkaz zbog primijećenog neetičkog ponašanja u organizaciji, što je znatno više od prosjeka svih ispitanika (37 %). Ovaj rezultat stavlja Hrvatsku na visoko drugo mjesto na ukupnoj listi zemalja u kojima je provedeno istraživanje, dok je prva na listi Saudijska Arabija sa 63 %.

Zanimljivost ovog istraživanja je i činjenica kako je Hrvatska rangirana na prvome mjestu prema kriteriju zadržavanja informacija koje nisu prijavljene zbog unutarnjeg pritiska. Što se tiče čimbenika koji utječu na sprječavanje prijave prijevarena, mita i korupcije unutar organizacije u kojoj rade, najviše ispitanika u Hrvatskoj navelo je strah za osobnu sigurnost (67 %), što je više i od prosjeka ispitanika zemalja istočne Europe (51 %). U ovoj kategoriji ispred Hrvatske nalaze se jedino Mađarska i Nigerija. Također, samo 6 % ispitanika u Hrvatskoj izjavilo je da su upoznati s postojanjem sustava za prijavu nepravilnosti, što je značajno ispod prosjeka ispitanika svih zemalja (od 21 %) te značajno ispod prosjeka za istočnu Europu. Kao primarni odabir za prijavu neetičnih radnji ispitanici u Hrvatskoj naveli su državna tijela za sankcioniranje koruptivnih radnji (77 %), a tek onda predstavnike medija (28 %).

Ti podaci pokazuju da organizacije još ne ulažu dovoljno u razvoj sustava za prijavu nepravilnosti te da zaposlenici nisu upoznati koje sustave koristiti ili osjećaju pritisak unutar

organizacije da ne prijavljuju takve informacije. Svi ti čimbenici ukazuju na nedostatak predanosti od strane višeg menadžmenta. Osim ulaganja u sustave za prijavu nepravilnosti, organizacije bi trebale ulagati u edukacijske programe za podizanje svjesnosti vezane za njihovo korištenje. Isto tako, viši menadžment treba jasno i nedvosmisleno poticati i davati podršku zaposlenicima za prijavu nepravilnosti u poslovanju”⁵.

⁵ Izvor: Lider, <http://bit.ly/2ocPQiT>, pristupljeno 12.03.2017.

5. Sociološki aspekti korupcije

Kada se o korupciji govori sa stajališta sociologije, važno je naglasiti kako ona nije uobičajeni predmet sociološkog proučavanja i istraživanja. Naime, u sociologiji je ovaj fenomen prilično marginaliziran, do mjere da “niti jedan značajan sociološki udžbenik u svoj indeks pojmova ne uključuje korupciju” (Božić i Kutli, 2012: 205.). Ipak, treba imati na umu kako “korupcija nije isključivo individualni problem nepoštenog pojedinca niti su jedina objašnjenja za pojavu korupcije pohlepa i osobna potkupljivost” (Haller i Shore, 2005: 2.). Naprotiv, “korupcija je primarno društveni fenomen koji se pojavljuje i širi ovisno o društvenom kontekstu te se širenjem korupcije povećava njezino društveno prihvaćanje, odnosno situacijama u kada postoji generalno podrazumijevanje korupcijske klime, još će i više ljudi vjerovati da je ona neizbježna i očekivana” (Amundsen, 1995: 5). To znači da je “korupciju, kada dosegne određenu “kritičnu masu” teško zaustaviti, jer se tada nad poštenim članovima društva stvara pritisak da i sami postanu korumpirani, odnosno ukoliko žele opstati” (Bađun, 2007: 311.). Navedeno stajalište zastupa nekolicina drugih autora koji tvrde kako “širenje korupcije smanjuje njezinu cijenu, smanjujući i osjećaj krivnje i gubitak reputacije te povećavajući, s druge strane, šanse za pronalazak partnera za korumpirane razmjenske dogovore” (Della Porta i Mény, 1997: 36.). Isto tako postoje teorije koje tvde da “...su okruženi korupcijom ili ako doživljavaju da jesu, ljudi mogu prihvatiti te čak i sudjelovati u korupciji usprkos svojim vrijednostima” (You i Khagram, 2005: 9.). Prema dosadašnjim sociološkim istraživanjima “pokazalo se da ljudi koruptivno ponašanje opravdavaju tvrdnjama kako je korupcija sveprisutna te kako unatoč načelnoj osudi korupcije postoji znatna spremnost građana, u nastojanju da riješe svoje probleme, za sudjelovanjem u korupciji” (Vesić, 2008: 497.). Ipak, važno je napomenuti opažanja koja tvrde kako korupcija ima tendenciju samoodržavanja zbog toga što će korumpirano društvo vjerojatno stvoriti okruženje u kojemu se novopridošlice također tretiraju kao da su korumpirani”(Ahmad, 2002: 5.). Ipak, važno je napomenuti kako u posljednjih desetak godina raste broj socioloških studija o korupciji prvenstveno zbog toga što je “problem korupcije društveno iznimno važan ... jer je indikator socijalnih poremećaja, anomalije, društvene nepravde, lošeg zakonskog okvira, manjka društvene kontrole, civilnoga društva i sl...”(Polšek, 1999: 443- 444.). Iz navedenog se može zaključiti kako je korupcija, bez obzira

na mali broj službenih sveobuhvatnih istraživanja, “sociološki nevjerojatno zanimljiv problem jer se opire jednostavnim generalizacijam koje pokušavaju objasniti kauzalni lanac stvaranja i održanja korupcije” (Polšek, 1999: 443- 444.). Sociolozi se temom korupcije mogu baviti polazeći od različitih uporišta, promatrajući različite aspekte ovog fenomena. Pri tome se mogu koristiti različitim sociološkim konceptima i pojmovima koji će biti nabrojani, definirani i objašnjeni u nastavku.

Prvi element socioloških istraživanja prema kojemu će se prikazati utjecaj korupcije su društvene vrijednosti. Istraživanja su pokazala kako se one mijenjaju ovisno o razini korupcije u društvu, s time da treba napomenuti kako vrijedi i obrnuti utjecaj (Matić, 2003.). Nadalje, “temelj društvene stabilnosti i integracije upravo vrijednosni konsenzus, a to znači da zajedničke vrijednosti dovode do zajedničkih identiteta i ciljeva čime se postiže suradnja” (Matić, 2003: 225.). Nadalje, društvene vrijednosti uvjetuju norme, a koje određuju poželjna ponašanja po ulogama koje predstavljaju “poluge pomoću kojih se vrijednosti i ciljevi pretvaraju u djelovanje te je od najopćenitije razine središnjeg sustava vrijednosti, do najspecifičnijeg normativnog ponašanja, društveni sustav prožet zajedničkim vrijednostima koje tvore osnovicu društvenog poretka (Matić, 2003: 238.). S druge strane, postoje autori koji smatraju da “kada društvo određeno ponašanje definira kao koruptivno to za sobom neizostavno povlači sud o tome koje je ponašanje legitimno i primjereno, a čime se reproducira normativna struktura društva” (Granovetter, 2005: 166.). Na temelju navedene teorije može se reći da, kada govorimo o korupciji, ona “pretpostavlja da ulogu javnog službenika razumiju i građani i sami javni službenici – što ne mora biti slučaj u tranzicijskim državama gdje pravno-racionalni oblici autoriteta nisu prevladavajući” (Lowell, 2005: 72.). U tom kontekstu valja spomenuti teorije koje tvrde da “sukob između formalnih i neformalnih dužnosti i obaveza nije samo sukob između zajednice i pojedinca, između javnog dobra i privatnog interesa, nego da je to i sukob različitih ideologija od kojih je svaka priznata te polaže prava na lojalnost kod pojedinca. Naime, pojedini službenik koji brani i provodi sistem te koji stvara njegove zakone i kontrole je u isto vrijeme član mreže primarnih, kulturno uvjetovanih lojalnih odnosa koji uključuju obitelj i prijatelje” (Lomnitz, 1988: 6.). S obzirom kako se radi o dvostrukom standardu moralnosti zbog toga što pojedinac može prevariti sustav, “ipak postoje pravila časti i striktni kodeks odgovornog djelovanja koji dominira odnosom između rodbine, prijatelja i partnera u neformalnim aktivnostima. Prekršitelji se isključuju i ne mogu očekivati daljnji pristup neformalnim uslugama” (Lomnitz, 1988: 34.). S

obzirom na to kako su “pravila (ili norme) izjave koje određuju standarde ponašanja te ona određuju svako društvo i društvene uloge svojim konstitutivnim i regulativnim funkcijama, a samim tim su nezamjenjiva za ljudsku interakciju na bilo kojoj razini” (Sandholtz i Gray, 2003: 764.). Nadalje, “korumpirani akteri su motivirani i željom za poboljšanjem vlastitog blagostanja, ali i željom za djelovanjem na primjerene, ispravne načine. Dok prva želja uključuje ekonomsku racionalnost, druga želja uključuje racionalnost usklađenu prema društvenim normama. Naime, u normativnoj racionalnosti, akteri određuju prikladno ponašanje u odnosu na određenu situaciju, njihovu ulogu, te na relevantna pravila” (Sandholtz i Gray, 2003: 762.). To znači kako su “navedeni oblici racionalnosti komplementarni, a ne isključivi, odnosno, ljudi konstantno i rutinski donose odluke o korisnosti i o normama, te pri donošenju odluka uzimaju u obzir i jedno i drugo” (Sandholtz i Gray, 2003: 763.).

S druge strane, korupcija se može promatrati i sa stajališta anomije - sociološki koncept i društveni fenomen kojega je uveo i proučavao Emile Durkheim. Anomija korupcijom može biti u slučajevima kada članovi društva počnu vjerovati kako je korupcija neiskorjenjiva. Važno je napomenuti kako korupcija predstavlja fenomen kod kojega su vlastite potrebe smještene iznad potreba drugih, odnosno iznad društvenih potreba. Durkheim u svojoj teoriji anomije naglašava kako „svako društveno... i gospodarsko djelovanje mora biti prožeto idejama i potrebama različitim od pojedinačnih ideja i potreba“ (Matić, 2003: 64.). Prema tome, „korupcija predstavlja opasnost za društveni moral jer osjećaj neugodnosti, čak gađenja, prema sustavu korupcije, kad se ne poštuje etički minimum, lako se pretvara u apatiju, cinizam te osobnu izolaciju i pasivnost“ (Matić, 2003: 183-184.). Ipak, važno je naglasiti kako je „društveni moral potreban jer predstavlja korektivni faktor koji ograničava društvene strasti i potrebe kako bi one bile usklađene s dostupnim sredstvima za njihovo ispunjenje, a kada izostane regulacija potreba i aspiracija u normativnoj društvenoj strukturi, nastupa poremećenost – anomija“(Matić, 2003: 101-102.). Dakle, u ovom kontekstu je anomija definirana kao odsutnost društvenih normi, odnosno „nepostojanje djelotvorne društvene regulacije, što na individualnoj razini rezultira neizvjesnošću, na koju pojedinac odgovara društveno neprilagođenim ponašanjem“ (Matić, 2003: 101.). Drugim riječima, „anomija je obilježje društvene strukture u kojoj zakoni, norme, moral, običaji, ne djeluju kao regulacijski element, što povećava vjerojatnost individualnog nesnalaženja i neizvjesnosti koja se manifestira kao društvena devijantnost“(Matić, 2003: 114.).

Kao što je ranije u radu spomenuto, devijantnost je također sociološka kategorija kroz koju se na korupciju se može gledati kao na oblik devijantnog ponašanja. Naime, „devijantnim možemo nazvati svako djelovanje ... koje odstupa od normi i vrijednosti prihvaćenih u nekoj vrsti zajedništva ili društvenosti“ (Matić, 2003: 65.). Takvo je ponašanje potrebno sankcionirati kako se ne bi ponavljalo i uzelo maha, odnosno, „ako pojedinačne devijantne pojave nisu institucionalno spriječene i sankcionirane, a neki od devijantnih aktera postaju institucionalno zaštićeni, pa i promovirani, građani gube povjerenje u djelotvornost društvenih institucija i poštenje upravljačkih elita“ (Matić, 2003: 8.). Uz korupciju kao devijantnu pojavu se može se vezati i koncept socijalne kontrole, koji kroz sankcioniranje korupcije predstavlja nastojanje održavanja pozitivnih vrijednosti i norme u društvu.

Zbog širenja korupcije dolazi do gubitka povjerenja građana u djelotvornost društvenih institucija i integritet upravljačkih tijela javne uprave te na taj način može doći do opadanja društvenog kapitala. Društveni kapital se definira kao „ljudska sposobnost za kooperacijom u postizanju zajedničkog cilja“ (Svendsen, 2003: 2.). Važno je napomenuti kako se radi o dobrovoljnoj kooperaciji, odnosno „neformalnoj instituciji bez pisanih pravila“ (Svendsen, 2003: 2). Isto tako, autor ističe pozitivan utjecaj društvenog kapitala tvrdnjom da je „skupina čiji članovi imaju povjerenja jedni u druge sposobna ostvariti veći ekonomski razvoj nego slična skupina bez povjerenja“ (Svendsen, 2003: 4.). Opadanje društvenog kapitala je loše za društvo „jer se time gubi značajan dio razvojnog potencijala koji se nalazi u dobrovoljnoj suradnji, solidarnosti, poštovanju zajedničkih normi i povjerenju među ljudima, zbog čega društveni kapital možemo smatrati i kao resurs“ (Štulhofer, 2004: 157.). To znači da „ako se isplati kršiti pravila, teško je izgraditi povjerenje, a visoka razina transakcijskih troškova na tržištu neće dovesti do značajnih koristi, jer će agenti trebati više formalnih ugovora“ (Svendsen, 2003: 6.). S druge strane, ako se društvo uredi na način da se korupcija ne isplati zbog provedbe efikasnih sankcija u nekorumpiranom sistemu, tada će obje stran „prilagoditi svoje ponašanje i, ponavljanjem susreta, izgraditi povjerenje. S vremenom će visoka razina povjerenja i niski troškovi transakcije na tržištu dovesti do značajnih koristi...“ (Svendsen, 2003: 6.).

Nadalje, za potrebe ovoga rada potrebno je spomenuti autore koji tvrde kako „društveni status strana uključenih u korupciju, a koji su najčešće državni službenici i privatni ekonomski akteri, ima značajan utjecaj na smjer procesa koruptivne razmjene (Lomnitz, 1998: 3.) . To se

prvenstveno odnosi na autore koji tvrde kako „prihvatanje mita potvrda društvene podređenosti, kao što je to prihvaćanje napojnice ili poklona“ (Lomnitz, 1998: 12.) . Ipak, „to ne znači da se podmićivanje ne može dogoditi između ravnopravnih strana ili proizaći iz onih društveno inferiornijih prema društveno superiornijima, ali to nije tipično te je znatno kompleksnije“ (Granovetter, 2005: 158.). Nadalje, društveni status ima utjecaj i na iznudu kao koruptivni oblik. To se konkretno odnosi na situaciju kada „će s jedne strane biznismenu nižeg statusa državni službenik višeg statusa odbiti ponuđeni mito, s druge će strane bez problema uzeti isplatu ako ju je iznudio“ (Granovetter, 2005: 160.). Razlog tome je „što je transakcija u skladu, a ne u suprotnosti, sa smjerom statusne razlike“ (Granovetter, 2005: 165.). Uz društveni status nadovezuje se pojam moći, koja ima značajan utjecaj na koruptivne radnje i odnose. Primjerice, kada se radi o političkoj korupciji, politički društvenici zbog prirode svog položaja imaju moć koruptivno osigurati svojim klijentima poslove, ali i moć da ih uklone zbog korupcije, a što je efikasan način osiguravanja osobne lojalnosti i podređenosti“ (Amundsen, 1999: 24.). Iz prakse je poznato kako državni službenici i djelatnici javne uprave imaju diskriminacijsku moć koju im donosi položaj. Primjer kako moć ima utjecaj na koruptivne radnje odnosi se na situacije kada je korupciju teško otkriti javnosti zbog „međusobnog pokrivanja leđa, ali i zbog toga što korumpirani i moćni prijete jedni drugima otkrivanjem kompromitirajućeg materijala, a gotovo nitko nije 'čist'. Osim ucjene, moguće su i prijetnje, fizičko nasilje, čak i ubojstva. Svaki se odmetnički član mora bojati jake odmazde jer 'vrana vrani oči ne kopa“ (Bađun, 2007: 310-311.). Na kraju socioloških aspekata korupcije važno je spomenuti kako „zbog korupcije može doći do pojava tvrtki koje imaju moć na razini monopola na tržištu, zbog čega im je u interesu nastaviti s podmićivanjem kako bi zadržale takav svoj status“ (Ahmad, 2002: 4-5.).

6. Korupcija u Hrvatskoj

Uzroci korupcije u Hrvatskoj uglavnom su podudarni s uzrocima korupcije kao pojedinačnog zabranjenog ponašanja, ali i kažnjive masovne pojave u svijetu. Svi unutarnji i vanjski čimbenici koji su odlučni u kriminogenezi uopće karakteristični su i za korupciju u Hrvatskoj, uz jedan izuzetak (Križarić, Koldenjak, Petričević, 2011.).

Naime, „stanje anomije kao loma normativne društvene strukture i s tim povezano slabljenje veza među ljudima i opće, socijalne solidarnosti, nepovjerenja građana u zakone i vlast te pretjerana vjera da se sve može riješiti na razini zakona i institucija vlasti, u većoj je mjeri karakteristična za Hrvatsku, i za ostale tranzicijske države, no za ostale države u svijetu. Daljnja posebnost koja, također, ima utjecaja na kriminogenezu korupcije u Hrvatskoj je i Domovinski rat. Nakon razdoblja optimizma koje je pratilo stvaranje hrvatske države i obrambeni rat za njezino očuvanje, došlo je, uvjetovano objektivnim razlozima koji redovito prate takva razdoblja, ali i subjektivnim propustima državne vlasti, razdoblje materijalizma, pesimizma i nepovjerenja građana u zakone i vlast“ (Čučković, 2002.).

“Procjene o raširenosti korupcije govore o tome da je korupcija stvarni problem Republike Hrvatske. Prvi, ali na žalost nepouzdana podatak jest statistika kaznenih djela. Uvid u službene kaznenopravne statistike o broju prijavljenih korupcijskih kaznenih djela, te za ta djela optuženih i osuđenih osoba, upućuje da u Hrvatskoj nema mnogo korupcije i da s tog gledišta nema niti razloga za osobitu zabrinutost. Naime, u razdoblju od 1992. do 1997. godine prijavljeno je ukupno 3.316 kaznenih djela. U tom razdoblju je, naime, podignuto 1.408 optužnica, a pravomoćno je osuđeno 570 osoba. Dakle, dolazi do svojevrsnog filtriranja korupcijskih predmeta tijekom kaznenog postupka te osudom završi 17,2% prijavljenih djela, a bezuvjetnom kaznom zatvora koja je za djela predviđena tek 13 ili 0.0392%“ (Križarić, Koldenjak, Petričević, 2011.:148.).

U *Screening Reportu* Europsko je povjerenstvo još 2007.godine konstatiralo kako je „korupcija još uvijek ozbiljan problem u Hrvatskoj. Opći je stav vlasti prema korupciji reaktivan umjesto da bude proaktivan. Nadalje, pokazalo se kako je tolerancija prema “maloj korupciji”, mitu, zabrinjavajuća, a korupciju potiču nedostatak dobre uprave, transparentnosti i odgovornosti u javnoj upravi, kao i nedostatak etičkih kodeksa i kodeksa ponašanja u javnome i privatnom sektoru“(Grubiša, 2010: 83.). U razdoblju od 2008. do 2010. godine u Hrvatskoj nije promijenjeno dugi niz godina uvriježeno mišljenje da se „posao ne dobiva kvalitetom, rokom isporuke i cijenom nego se kupuje, a oni od kojih se kupuje traže svoj postotak. To košta i odražava se na cijenu usluge ili proizvoda. Onima koji se žele u kratko vrijeme obogatiti nije prihvatljivo etično ponašanje, već razmišljaju na sljedeći način: „*Kada bih se držao moralnih i nekih poslovnih normi, kada bih plaćao sve poreze i sve što treba, ubrzo bih propao*“. Problem je što se u Hrvatskoj korupciju smatra uobičajenim oblikom ponašanja što pokazuju istraživanja koja je proveo Transparency International Hrvatska⁶. U istraživanjima su doktori, bolnički supervizori, direktori vladinih ureda i zaposlenici u lokalnim vlastima označeni kao najkorumpiraniji od svih hrvatskih profesionalaca. Što se tiče institucija, pravni i zdravstveni sistem ima najgoru reputaciju kao i lokalna vlast. Istraživanje je pokazalo kako javnost smatra da se korupcija tijekom posljednje tri godine neprestano povećava.

Prema istraživanju koje je u svijetu i Hrvatskoj proveo *Transparency International* 2010. godine pod nazivom Globalni korupcijski barometar⁷ „42% Hrvata nije iskazalo povjerenje nijednoj instituciji, već su se izjasnili kako ne vjeruju nikome. Istraživanje je pokazalo da Hrvati ne vjeruju u borbu Vlade RH i motu o tome kako 'nema nedodirljivih'. Čak 56% njih smatra da je borba protiv korupcije neuspješna“ (Korunić Križarić et al., 2011: 146.).

Zabrinjavajuće je što čak „42% Hrvata nije iskazalo povjerenje nijednoj instituciji već se izjasnilo da ne vjeruju nikome. Ostali, koji su se odlučili za neku od institucija najveće su povjerenje dali medijima kojima vjeruje samo 18% ispitanika, te vladajućoj strukturi kojoj vjeruje tek 15% anketiranih građana što je porazan podatak. Indikativno je da iako građani

⁶ Izvor: Transparency International Hrvatska, <http://www.transparency.hr/hr/>, pristupljeno 13.03.2017.

⁷ Izvor: Transparency International Hrvatska, <http://www.transparency.hr/hr/>, pristupljeno 13.03.2017.

Hrvatske vide korupciju svuda oko sebe samo njih 5% priznaje da su potplatili nekoga“⁸ (Korunić Križarić et al., 2011: 146.).

Svjesna ozbiljnosti problema korupcije „Vlada RH odlučna je u svojim nastojanjima da iskorijeni korupciju iz društva. Sprječavanje korupcije na svim razinama ključ je uspješne antikorupcijske politike, ali i obveza Republike Hrvatske koja proizlazi iz Konvencije UN-a protiv korupcije, te relevantnih dokumenata Vijeća Europe i Europske unije.

Na Indeksu percepcije korupcije *Transparency Internationala* Republika Hrvatska dobila je ocjenu 4,1 za 2007. godinu što je do tada bila najviša ocjena od kada se provodi ocjenjivanje percepcije korupcije u Hrvatskoj (od 1999. godine). Istu je ocjenu Hrvatska dobila 2009. i 2010. godine. Ova ocjena je pokazala da je postignut određeni napredak u borbi protiv korupcije. Usprkos tom određenom pomaku ostvareni rezultati nisu bili zadovoljavajući zbog čega je Vlada RH izradila i usvojila nove dokumente i pokrenula antikorupcijsku kampanju, čijom se provedbom želi suzbiti korupcija“ (Korunić Križarić et al., 2011: 148.).

6.1. Antikorupcijska kampanja Vlade Republike Hrvatske

Kao što je do sada rečeno, „Vlada RH pokrenula je Antikorupcijsku kampanju kojoj je cilj podizanje javne svijesti o štetnosti korupcije i uključivanje građana u različite oblike njezinog sprječavanja. Antikorupcijska kampanja predstavljena je 25. veljače 2009. godine u Zagrebu. U dokumentu se polazi od toga da je uspješna borba protiv korupcije ključna za zdravu budućnost hrvatskog društva. Jasno je kako s korupcijom se svakako treba obračunati zbog nas samih i dostojanstva Hrvatske, te dobrobiti njezinih građana.

U tom kontekstu je Vlada RH pokrenula je antikorupcijsku kampanju kojom se putem medija i neposrednim kontaktom s građanima nastoji utjecati na širenje svijesti o štetnosti korupcije unutar svih dobnih skupina, nastoji afirmirati pristup “nulte tolerancije“ na korupciju, upoznati građane s politikom suzbijanja korupcije kao i ohrabriti ih na prijavljivanje korupcije. Sektor za suzbijanje korupcije Ministarstva pravosuđa izradio je koncept

⁸ Izvor: Transparency International Hrvatska, <http://www.transparency.hr/hr/>, pristupljeno 13.03.2017.

antikorupcijske kampanje, te je zadužen za njeno tehničko provođenje. Slogan kampanje je: „Korupcija - to nisam JA“, a sama kampanja je edukativno-promidžbenog karaktera, a sastoji se od:

- promidžbe na televiziji putem animiranog tv spota „Propast društva“,
- promidžbe na radiju putem radijskih spotova,
- pjesme "Korupcija (to nisam ja)", autora grupe Connect,
- oglašavanja na internetskim portalima,
- otvaranjem internetske stranice www.antikorupcija.hr ,
- postavljanja oglasnih plakata,
- antikorupcijskih satova u srednjim školama.
-

U sklopu navedene kampanje održavaju se i antikorupcijski sajmovi na gradskim trgovima, te druge promotivne aktivnosti. Obavijesti o borbi protiv korupcije, te kako je i gdje građani mogu prijaviti mogu se dobiti na internetskoj stranici www.antikorupcija.hr, (Korunić Križarić et al., 2011: 150.).

6.2. Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta

U borbi protiv korupcije „ojačani su i organizacijski kapaciteti pa je uz Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta (USKOK), kao specijalizirani dio državnog odvjetništva, razvijena cjelovita „uskočka vertikalna“ koja uključuje specijaliziranu policiju i suce. Tijekom 2009. godine donesen je paket tzv. antimafijaških zakona koji čine Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta čime su postavljeni temelji u borbi protiv organiziranog kriminaliteta, zatim novi Zakon o kaznenom postupku, Zakon o državnom odvjetništvu, Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, te cijeli niz podzakonskih akata koji su usklađeni sa Zakonom o USKOKU i dio su vladine Strategije i Antikorupcijske kampanje“ (Korunić, Križarić et al., 2011: 153.).

S druge strane, „USKOK je posebno tijelo unutar Državnog odvjetništva RH koje je osnovano 2001. godine sa sjedištem u Zagrebu čija se mjesna nadležnost prostire na području cijele Republike Hrvatske. Cilj njegova ustroja je što učinkovitije i efikasnije suprotstavljanje korupciji i organiziranom kriminalu dok su u svim ostalim slučajevima nadležna druga državna odvjetništva. Odjel tužitelja USKOK-a ima odsjeke u Splitu, Rijeci i Osijeku. USKOK je osnovan iz razloga što postojeća mreža državnih odvjetništava i njihova nadležnost za postupanje u slučajevima koruptivnih kaznenih djela i kaznenih djela iz sfere organiziranog kriminala nije bila adekvatna u borbi protiv korupcije s obzirom na veliku opasnost i izuzetno štetna djelovanja takvih oblika kriminaliteta“ (Korunić Križarić et al., 2011: 151.).

„Najzanimljiviji i prema građanima najistureniji svakako je Odjel tužitelja koji obavlja poslove državnog odvjetnika u skladu sa Zakonom o kaznenom postupku i drugim propisima, a osobito sukladno članku 1622. s tim da su njegove zadaće sljedeće:

1. Usmjeravati rad policije i drugih tijela u otkrivanju kaznenih djela iz članka 21. ovog zakona i zahtijeva prikupljanje podataka o tim djelima;
2. Predlagati primjenu mjera osiguranja prisilnog oduzimanja sredstava, prihoda i imovine ostvarene kaznenim djelom predviđene ovim zakonom i drugim propisima;
3. Obavlja druge poslove prema rasporedu u Uredu.

Nadležnost USKOK-a proteže se na određeni krug tzv. koruptivnih kaznenih djela i na ona kaznena djela koja počine grupe ili zločinačke organizacije. U članku 21. propisana su kaznena djela iz Kaznenog zakona u odnosu na koje USKOK obavlja poslove državnog odvjetništva. Osnivanjem USKOK-a, preustrojavanjem kriminalističke policije, formiranjem Policijskog nacionalnog ureda za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta DORH-a, osnivanjem tzv. „uskočkih odjela“ na Županijskim sudovima u Zagrebu, Splitu, Rijeci i Osijeku, imenovanjem 61 suca koji će raditi na “uskočkim predmetima” početkom 2009. godine dovršena je takozvana „uskočka vertikala“. Rezultati borbe protiv korupcije i efikasnost uspostavljenog sustava vidljiv je svakodnevno oko nas.

Za kraj treba napomenuti kako je nemoguće je nabrojiti sve slučajeve kojima se bavi USKOK što zbog toga jer su oni tajni, ali i zbog njihovog iznimno velikog broja“ (Korunić Križarić et al., 2011: 149.-154.).

7. Korupcija u pravosuđu

Korupcija u pravosuđu uključuje „bilo koje neprikladno utjecanje na nepristranost sudskog procesa bilo koje stranke unutar sudskog sustava. Primjerice, sudac može dopustiti ili odbiti dokaze s ciljem opravdanja oslobađajuće presude optuženika s visokim političkim ili društvenim statusom. Suci ili porota mogu manipulirati datumima suđenja na način da favoriziraju jednu ili drugu stranku. U zemljama gdje se ne vode transkripti od riječi do riječi, suci mogu neprecizno sažeti sudski proces ili izokrenuti riječi koje su korištene u svjedočenju jedne stranke prije nego što donesu presudu u korist druge stranke. Niži članovi pravosudnog sustava za neku cijenu mogu „izgubiti” dokument“ (Budak, 2006.:74.).

Potrebno je naglasiti kako i drugi sudionici pravnog sustava mogu utjecati na korupciju u pravosuđu. Određeni slučajevi tijekom kaznenog postupka mogu biti podložni korupciji i prije nego što stignu do suda (Kregar, 1999.: 121.). To će se, primjerice, dogoditi u slučaju da policija izmijeni dokaze koji bi poduprli osuđujuću presudu, ili ako tužitelj ne primijeni jednake kriterije nad svim dokazima koji je prikupila policija.

Nadalje, korupcija u pravosuđu „uključuje i zlouporabu oskudnih javnih sredstava koja se odvajaju za pravosuđe. Primjerice, suci mogu zaposliti članove svoje obitelji u svoje urede ili sudove te manipulirati ugovorima o održavanju opreme ili same zgrade suda“ (Petričić, 2000.: 92.). Sam proces korupcije u pravosuđu proteže se od aktivnosti prije samog početka suđenja, preko sudskog postupka ili nagodbe, pa sve do provođenja odluka koje donose suci.

„Uzroci korupcije u pravosuđu mogu biti sljedeći:

a) Nedopušteni utjecaj izvršne na sudbenu vlast .Unatoč ustavnom jamstvu jednakosti sve tri vlasti, izvršna i zakonodavna vlast u mnogim zemljama imaju znatnu kontrolu i utjecaj nad sudbenom vlašću. Tamo gdje je vladavina zakona slaba, sudbena vlast se često smatra „pokornom“ granom vlasti.

b) Raširena tolerancija korupcije u društvu .U mnogim zemljama, društvenim interakcijama puno snažnije upravlja obiteljski kodeks ponašanja nego zakon pa se tako suca smatra čak čak i nečasnim ako zanemari želje člana svoje obitelji i postupi strogo po zakonu.

c) Strah od odmazde. Još jedan razlog koji može natjerati suce da donesu odluku koja nije utemeljena na činjenicama i odgovarajućim zakonima je strah od odmazde političkih vođa, sudaca drugostupanjskih sudova, lokalnih moćnika, javnosti ili medija. Umjesto da riskiraju disciplinske mjere, gubitak pozicije ili premještaj, suci će donijeti politički uvjetovanu odluku.

d) Niske plaće sudaca i sudskog osoblja. Preniske plaće u sudstvu onemogućuju privlačenje i zadržavanje kvalitetnog pravnog kadra, te sucima i sudskom osoblju ne omogućuju održavanje vlastitih obitelji. Upravo na taj način suci i sudsko osoblje postaju puno podložniji primanju mita.

e) Loša obuka i nedostatak nagrada za etično ponašanje. U nekim zemljama ne postoji garancija da će suci dobivati pozitivne ocjene ako donose odluke isključivo na temelju činjenica i odgovarajućih zakona. Etično ponašanje se kažnjava umjesto da se nagrađuje. U korumpiranom pravosuđu, suci koji donose ispravne odluke mogu često doživjeti situaciju da im suci drugostupanjskog suda promijene odluku, što u konačnici daje dojam nesposobnosti niže rangiranog suca.

f) Dosluh među sucima . U zemljama s izrazito visokom stopom korupcije, suci ulaze u dosluh kako bi podržavali odluke od kojih će osobno profitirati.

g) Nedovoljno nadzirane administrativne sudske procedure. Kada su proceduralna pravila dvosmislena, kompleksna ili često mijenjana, kao što je slučaj u tranzicijskim zemljama, suci i sudsko osoblje mogu iskoristiti pomutnju“ (Križarić,Koldenjak, Petričević,2011.:183.).

7.1. Korupcija u pravosuđu kao prijetnja konceptu pravne države

Kao što je do sada u radu istaknuto, prema navedenim primjerima vidljivo je kako korupcija ozbiljno ugrožava vladavinu prava. U tom kontekstu neki autori smatraju kako „najveća opasnost za normalno funkcioniranje pravne države dolazi od korupcije u sustavu pravosuđa, i to ne samo u institucijama primjene zakona (sudovima, državnom odvjetništvu, policiji), nego i pri izvršavanju sankcija, osobito kod kazne oduzimanja slobode”(Carić, 2005: 914.). Naime, opasnost se nalazi u tome što „korupcija u pravosuđu ugrožava neovisnost i nepristranost sudova se posljedično događa gubitak jednakosti pred zakonom, jer je pristup službenicima, uslugama ili sudovima ovisan o tome jeste li ih spremni platiti” (Hartelius i Borgenhammar, 2011: 22.). To znači da, u situaciji „kada građanin može kupiti svoj izlaz iz obaveze ili iz ugovorne dužnosti ukazuje na nefunkcioniranje pravne države” (Tanzi, 1998: 583.). S druge strane, raširenost korupcije u pravosuđu može dovesti do paralelnih pravila koja čine stvarne norme društva (Hartelius i Borgenhammar, 2011.).

Ovdje se može dovesti u kontekst Riggsova teorija ‘prizmatičnih’, odnosno prijelaznih društava, čije je „osnovno obilježje postojanje zakonskih normi i ovlaštenja koja se de facto ne upotrebljavaju”(Polšek, 1999: 446-447.). To znači kako je „osnovni problem takvih prizmatičnih društava nastanak mješavine partikularističkih i univerzalističkih principa koji onemogućavaju efikasno zakonsko reguliranje gdje zakoni postaju fasada i ceremonijalni ritual. Tumačenje pravila i prakse razlikuje se od onoga što piše u tekstu. Vlade dolaze i prolaze, stalno nastojeći promijeniti zakone i forme, ali uvijek bez dovoljno vremena i sredstava za promijene. Pravna pravila tumače se kao ograničenja koja treba neformalno zaobići”(Polšek, 1999: 449-452.).

To konkretno znači da, kada „institucionalni okvir nije dovoljno razvijen, to stvara pretpostavke da korupcija uđe u sve pore ekonomskog i političkog života. Konačni će rezultat vjerojatno biti sistemska ili tzv. endemska korupcija, korupcija koja je postala sastavni dio sustava” (Faulend i Šošić, 1999: 9.).

Iz navedenog se može zaključiti da „kada građani ne mogu vjerovati institucijama u društvu i kada nisu svi jednaki pred zakonom, takva nepredvidivost blokira izgradnju povjerenja. Ova ideja dovodi do hipoteze da agentovo povjerenje u kvalitetu formalnih institucija ... može

utjecati na razinu povjerenja korisnog za ekonomski razvoj, jer visoka razina korupcije znači neprovedbu ugovora, te kao takva sprječava izgradnju povjerenja između strana uključenih u razmjenu“ (Svendsen, 2003: 7.).

Ovdje je važno spomenuti prijedloge za „ozdravljenje“ hrvatskog pravosudnog sustava koje navodi Petričić u knjizi *Hrvatska u mreži mafije, kriminala i korupcije*, a odnose se na To konkretno znači da bi „promjene prvo promjenepromo trebale obuhvatiti zakonsko reguliranje odvjetničkih tarifa i to po njemačkom modelu, jer odljev kvalitetnih kadrova iz sudstva nije moguće zaustaviti dok su zarade u odvjetništvu i do 100 puta veće od zarade sudaca. Nadalje, potrebno je napraviti reviziju sudačkog kadra, jer je najveći dio sudaca imenovan po neobjektivnim kriterijima koji ne jamče kvalitetu postojećih sudaca. Potrebno je iz temelja promijeniti sustav tijela koje imenuje suce, kao i kriterije imenovanja. Naime, „sadašnje Državno sudbeno vijeće imenuje braću i vlastite potomke članova DSV-a na sudačku dužnost, a da se ne govori da su neki od članova DSV-a sami sebe imenovali za suce vrhovnog suda RH. (Petričić, 2011: 344.).

Nadalje, u hrvatskom pravosuđu je „potrebno poboljšati procesna pravila koja potpuno isključuju odugovlačenje sudskih postupaka, kao i uvođenje instituta privremena ovršnosti sudskih presuda svih nivoa uz mogućnost odgode ovrhe uz predočenje odgovarajuće sigurnosti (bankovno jamstvo). Takav model funkcionira vrlo uspješno u Njemačkoj. Postoje i slučajevi donošenja sudskih odluka po narudžbi. Neki suci donose odluke znajući da će one biti ukinute, ali stranka dobiva na vremenu i omogućava joj se da ne ispuni svoju obavezu više desetaka godina“ (Petričić, 2011: 344.).

Isto tako, „javnim bilježnicima treba oduzeti ovršne ovlasti uz istovremeno formiranje snažnog regionalnog ovršnog odjela pri općinskim sudovima koji će provoditi ažurno ovrhe svih sudova uključivši i one trgovačkih sudova. Efikasnosti rada sudova trebalo bi pridonijeti i institucionalno poticanje zaključivanja sudskih nagodbi i uvođenje obaveznog pokušaja mirenja prije početka parničnog postupka. Pored toga pomoglo bi i uvođenje najmodernije organizacije rada u sudovima i primjenu svih modernih pomagala koje će znatno povećati produktivnost sudova.

Kako bi se omogućilo suzbijanje koruptivnih radnji u pravosuđu svakako „treba omogućiti povećanje prihoda i diferencijaciju sudačkog kadra prema njihovom učinku, uz istovremeno

smanjenje odvjetničkih tarifa. Tako će biti moguće pridobiti u sudačke redove najkvalitetnije pravnike – kao što je bio slučaj u svim zemljama Zapadne Europe i ostalih civiliziranih zemalja“ (Petričić, 2011: 345.).

Za kraj treba naglasiti kako je „ nužno nadzirati rad svih sudaca i isključivati sve one koji tamo ne pripadaju. Pri tome je važno da se primjenjuju objektivni kriteriji i maksimalna transparentnost – dakle, politička podobnost ili pripadnost interesnim lobijima mora biti onemogućena“. (Petričić, 2011: 345.).

8. „FIMI MEDIA“ – najveća korupcijska afera u Hrvatskoj

Najveća korupcijska afera u hrvatskoj politici, slučaj Fimi media, u kojem je uz bivšeg premijera Ivu Sanadera za izvlačenje novca iz državnih institucija i tvrtki nepravomoćno osuđena i njegova bivša stranka, HDZ, krajem rujna 2015. godine našla se pred Vrhovnim sudom. Naime, bivši premijer Sanader je zbog "Fimi medije" osuđen na devet godina zatvora te je obavezan vratiti 15,27 milijuna kuna koje je, po mišljenju zagrebačkog Županijskog suda, stekao nezakonito. Nadalje, Hrvatska Demokratska Zajednica je u prvostupanjskom postupku kažnjena s pet milijuna kuna i oduzimanjem nezakonite koristi od 24,2 milijuna kuna. Sutkinja zagrebačkog Županijskog suda Ivana Čalić nepravomoćnu je presudu donijela u ožujku 2014. godine ističući u obrazloženju da će se korupcijske posljedice Sanaderove skupine dugo osjećati u javnim tvrtkama koje su godinama "tretirali kao bankomat", ali i da su njihovim postupcima na stup srama stavljeni i oni članovi HDZ-a koji s nezakonitostima nisu imali nikakve veze. U aferi izvlačenja državnog novca za privatne i stranačke potrebe, kazala je sutkinja, stvoren je sustav kojemu nisu pogodovali samo optuženici, već svi koji su za to znali, ali su šutjeli ili okretali glavu. Naglasila je i da se tijekom suđenja, osim Sanaderovih nezasitnih financijskih apetita, otkrio i skandalozan način kadroviranja u javnim tvrtkama u kojima je poslušnost stavljana ispred sposobnosti. Sve je to, po sutkinjinim, riječima dovelo da HDZ, kao stranka na vlasti, pod Sanaderovim vodstvom u građana naruši povjerenje u sustav te da se politička korupcija doživljava kao pravilo, a ne izuzetak.

Cijeli slučaj je zaključen 1. listopada 2015. godine kada je Vrhovni sud RH po službenoj dužnosti ukinuo presudu izrečenu bivšem premijeru Ivi Sanaderu, kao i ostalim okrivljenicima. Tako više nije na snazi prvostupanjska odluka kojom je uz Sanadera i HDZ krivim proglašen i nekadašnji stranački rizničar Mladen Barišić, koji je kažnjen s tri godine zatvora. Bivša HDZ-ova blagajnica Branka Pavošević osuđena je na godinu i pol, a vlasnica agencije Fimi media Nevenka Jurak na dvije godine zatvora i oduzimanje 2,5 milijuna kuna imovinske koristi. Uvjetnu kaznu dobio je bivši Sanaderov glasnogovornik Ratko Maček koji se jedini nije žalio na presudu. Vrhovni sud zaključio nisu imali pravedno suđenje, pa će stoga cijeli "slučaj Fimi media" ponovno na Županijski sud u Zagrebu u ponovljeni proces. Sanader, koji se nedugo nakon napuštanja premijerske pozicije 1. srpnja 2009. našao na meti

Uskoka zbog brojnih afera, više nije osuđen ni u jednom slučaju jer je Ustavni sud ljetos ukinuo presudu u slučaju Hypo i Ina-MOL, koja je bila pravomoćna.⁹

Ova afera, na žalost nije usamljen slučaj u hrvatskom pravosuđu. Uzevši u obzir javno mnijenje početkom afere „Fimi media“ kada je uhićenje bivšeg premijera Sanadera ukazivala na pozitivan pomak u antikorupcijskoj politici, presuda i završetak cijele priče dočekan je s priličnim razočaranjem. Naime, sama činjenica otkrivanja korupcije u najvišim političkim krugovima ukazala je na pozitivan smijer iskorijenjenja korupcije, ali se, na žalost pokazalo kako je, bez obzira na dokaze prezentirane Vrhovnom sudu u slučaju Sanader, korupcija u pravosuđu duboko prisutna i kako će biti potrebno poduzeti konkretnije korake kako bi se Hrvatska doista etabilirala kao pravna država i u praksi, a ne kao politička floskula.

⁹ Izvor: Poslovni dnevnik, <http://www.poslovni.hr/hrvatska/najveca-korupcijska-afera-u-hrvatskoj-politici-u-ponedjeljak-pred-vrhovnim-sudom-302324> ,pristupljeno 4.02.2017.

Zaključak

U ovom radu je korupcija prikazana i definirana kao zlouporaba povjerenih javnih ovlasti za ostvarivanje privatne koristi. Tu je riječ o političkoj korupciji koja je najočitija na primjeru korupcije u pravosuđu. U Hrvatskoj je, prvenstveno zbog povijesnih zbivanja – poglavito Domovinskog rata – u procesu tranzicije stvoreno “plodno tlo” za razvoj koruptivnog mentaliteta koji se protegao u sve pore društva, a prvenstveno u pravosuđe. Dokaz tome su brojne korupcijske afere koje svako toliko “procure” u javnost, no, na žalost, značajnijeg pomaka u antikorupcijskoj politici još uvijek nema. Dokaz tome je i ishod vjerovatno najveće korupcijske afere “Fimi media” koja je u ovom radu korištena kao primjer korumpiranog sudstva i to na najvišoj instance Vrhovnog suda RH. Dakle, sama pojava korupcije ovisi o društvenim okolnostima koje utječu na njen razvoj, širenje, način na koji se ljudi suočavaju s njom, koliko ju privatno i pravno se (ne) tolerira. Kao što je prikazano različitim Indeksima raširenosti korupcije koji se odnose na Hrvatsku, statistika nije previše optimistična. Ipak, borba protiv korupcije je moguća, ali samo pod uvjetom kada se stvori “kritična masa političke volje” do koje može doći uslijed jačanja društvene svijesti o štetnosti te pritiska vanjske politike na domaću Vladu u slučaju saveza ili članstva u organizaciji koja teži iskorijenjivanju korupcije. Nadalje, na kritičnu masu političke volje utječe i demokratizacija društva koja podrazumijeva vladavinu prava, slobodan pristup informacijama te transparentnost u procesu donošenja odluka kojima se jačautjecaj državnih institucija, prvenstveno sudova. Nadalje, demokratizacija podrazumijeva i jačanje civilnog društva koje ima značajan utjecaj na stvaranje antikorupcijske klime. Tako primjerice, rasprave u medijima, znanstveni skupovi, javne rasprave i polemike o ovom problemu mogu uvelike utjecati na javnu svijest građana o problemu korupcije i mogućim mjerama za njeno suzbijanje. Bitka protiv koruptivnih praksi je, stoga, dio opsežne demokratske borbe za čistu i odgovornu vladu kao i za odgovorne građane. U ovom smislu je ipak potrebno uzeti u obzir kako je demokratizacija kontinuirani proces te da promjene na bolje, što se korupcije tiče, ne dolaze preko noći. Borba protiv korupcije toliko teška stoga demokratizacija mora biti radikalna i dugotrajna te je navedena pojava kritične mase političke volje posljedica radikalne demokratizacije društva u cijelini.

Sažetak

Korupcija je sociološki fenomen koji se javlja se pri specifičnim društvenim okolnostima zbog njenog djelovanja mijenjaju pojedine karakteristike društva. Korupcijom se smatra svaki čin kojim se, suprotno javnom interesu, nedvojbeno krše moral i pravne norme te povrjeđuju temelji vladavine prava. Korumpiranom osobom se smatra „svaka službena ili odgovorna osoba koja radi osobne koristi ili koristi skupine kojoj pripada zanemari opći interes koji je dužna štiti obzirom na zakone, položaj i ovlasti koje su joj povjerene, kao i svaki građanin koji nudi ili pristaje na davanje zatraženog mita kako bi korumpirana osoba činjenjem, nečinjenjem ili propuštanjem činjenja pomogla u ostvarivanju koristi za pojedine osobe ili skupine. Vrste korupcije mogu shvaćati kao određenja korupcije u širokom kontekstu, s time da je potrebno napomenuti kako pojedine vrste korupcije mogu obuhvaćati i oblike koruptivnih radnji. Politička korupcija se odnosi na djelovanja kojima obnašatelji javne vlasti zloupotrebljavaju pravne i socijalne norme u svrhu privatne ili partikularističke koristi. Birokratska se korupcija događa između djelatnika javne uprave i privatnog sektora. Kada je riječ o sistemske korupcije prvenstveno se misli na korupciju koja je toliko sveobuhvatna da su se „institucije, pravila i norme ponašanja već prilagodile na koruptivni način djelovanja. Nadalje, korupcija se može pojaviti u najrazličitijim oblicima, odnosno u obliku mita, iznude, pokroviteljstva, klijentelizma, nepotizma, kronizma, favorizma, prijevare, pronevjere javnih fondova, trgovine utjecajem te sukoba interesa. Sa sociološkog stajališta korupcija je primarno društveni fenomen koji se pojavljuje i širi ovisno o društvenom kontekstu te se širenjem korupcije povećava njezino društveno prihvaćanje, odnosno situacijama u kada postoji generalno podrazumijevanje korupcijske klime, još će i više ljudi vjerovati da je ona neizbježna i očekivana. Uzroci korupcije u Hrvatskoj uglavnom su podudarni s uzrocima korupcije kao pojedinačnog zabranjenog ponašanja, ali i kažnjive masovne pojave u svijetu. Svi unutarnji i vanjski čimbenici koji su odlučni u kriminogenezi uopće karakteristični su i za korupciju u Hrvatskoj. Procjene o raširenosti korupcije govore o tome da je korupcija stvarni problem Republike Hrvatske. Korupcija u pravosuđu uključuje bilo koje neprikladno utjecanje na nepristranost sudskog procesa bilo koje stranke unutar sudskog sustava. Prema navedenim primjerima vidljivo je kako korupcija ozbiljno ugrožava vladavinu prava. U tom kontekstu smatra se kako je najveća opasnost za normalno funkcioniranje pravne države dolazi od korupcije u sustavu pravosuđa.

Literatura i izvori

Knjiga:

1. DELLA PORTA, Donatella; MÉNY, *Social Change in Western Europe: Democracy and Corruption in Europe*, Cassell Imprint, London, 1997., str. 193.
2. DERENČINOVIĆ, Danijela, *Mit(o) korupciji*, NOCCI, Zagreb, 2001., str. 361.
3. DOIG, Andre, RILEY, Sarah, *Corruption and Anti-corruption Strategies: Issues and Case Studies From Developing Countries - Integrity Improvement Initiatives In Developing Economies*, OECD, Paris, 1998., str. 45-62.
4. FRIEDRICH, Christopher, *Corruption Concepts in Historical Perspective // Political Corruption: Concepts & Contexts*, Transaction Publishers, New Jersey, 2002., str. 15-23.
5. HALLER, Daniel, SHORE, Charatine, *Corruption - Anthropological Perspectives*, Pluto Press, London, 2005., str. 262.
6. HEIDENHEIMER, Andreas, JOHNSTON, Mark, *Preface: Corruption in Space and Time and Political Corruption: Concepts & Contexts*, Transaction Publishers, New Jersey, 2002., str. 6.
7. KREGAR, Josip, *Nastanak predatorskog kapitalizma i korupcija*, RIFIN, Zagreb: RIFIN, 1999., str. 268.
8. LOWELL, David, *Corruption as Transitional Phenomenon: Understanding Endemic Corruption in Postcommunist States*, London: Pluto Press, London, 2005., str. 65-83.
9. MATIĆ, Renato, *Društvena promocija bezakonja: uvod u sociologiju devijantnosti*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2003.
10. PETRIČIĆ, Darko, *Kriminal u hrvatskoj pretvorbi*, Abakus, Zagreb, 2000.

11. PETRIČIĆ, Darko, *Hrvatska u mreži mafije, kriminala i korupcije*, Argus media, Zagreb, 2011.
12. PHILP Marcel, *Defining Political Corruption*, Blackwell Publishers, Oxford, 1997., str. 436-462.
13. PHILP, Marcel, *Conceptualizing Political Corruption // Political Corruption: Concepts & Contexts*, Transaction Publishers, New Jersey, 2002., str. 41-57.

Prilog u knjizi ili zborniku radova:

1. AHMAD, Naved, "Corruption and Government Regulations: An empirical analysis using threshold regressions", *Applied Economics Research Centre, Karachi*, University of Karachi, 2002., str. 19.
2. AMUNDSEN, Inge, "Political Corruption - an introduction to the issues", Bergen: Chr. Michelsen Institute, 1999., str. 32.
3. ANDVIG, J. C.; FJELDSTAD, O.; AMUNDSEN, I.; SISENER T.; SØREIDE, T., "Corruption: A review of contemporary research, Bergen: Chr. Michelsen Institute, 2001., str. 130.
4. BRATSIŠ, Peter, "The New Politics of Corruption: From the White Man's Burden to the Relative Autonomy of the State, Paper prepared for the 2011 International Studies Association Annual Conference, Montreal, (2011.), str. 24.
5. DE HAAN, Jakob, "The Determinants of Corruption: A Literature Survey and New Evidence", Paper Prepared for the 2006 EPCS Conference, (2006.), str. 60.
6. MILARDOVIĆ, Anđelko, LALIĆ, Dražen, MALENICA, Zoran, "Križa i transformacija političkih stranaka", Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 45, 1/2008., str. 255.-259.

7. RAJH, Erik, BUDAK, Jelena, "Ispitivanje korupcije u Hrvatskoj: povjerljivost ankete i povjerenje u institucije", Radni materijali Ekonomskog instituta, Zagreb / No.1, Zagreb: Ekonomski institut, Zagreb, (2012.), str. 5-20.
8. TATALOVIĆ, Sandra, BILANDŽIĆ, Mirko, "Osnove nacionalne sigurnosti", Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske; Policijska akademija, Zagreb, (2005.), str. 238.
9. SVENDSEN, Theodor, "Social Capital, Corruption and Economic Growth: Eastern and Western Europe", University of Bremen, Department of Economics, Working Paper 03-21, (2003.), str. 1-31.
10. ŠIMAC, Neven, "Protiv korupcije: Stara pošast, nove opasnosti", Udruga za demokratsko društvo, Zagreb, (2004.), str. 55.

Članak:

1. ARAS, Slađana, "Korupcija", *Pravnik*, Vol.41, No.84, (2007.), Zagreb, str. 25-59.
2. BAĐUN, Marijana, "Prikaz knjige: The System Made Me Do It - Corruption in Post-Communist Societies", *Financijska teorija i praksa*, Vol.31. No.3, (2007.), str. 309-312.
3. BAĐUN, Marijana, "Odnos političke korupcije i javnih investicija - slučaj Hrvatske", *Društvena istraživanja*, Vol.20, No.2, (2011.), str. 295-316.
4. BOŽIĆ, Saša; KUTI Simona, "Čista sociologija" i "prljavi poslovi": mogućnosti objašnjenja korupcije primjenom Blackove paradigme", *Revija za sociologiju*, Vol.42, No.2, (2012.), str. 187-211.
5. BUDAK, Jelena, "Korupcija u Hrvatskoj: percepcije rastu, problemi ostaju", *Privredna kretanja i ekonomska politika*, Vol.16 No.106, (2006.), Zagreb: Ekonomski institut, Zagreb i Ministarstvo financija Republike Hrvatske. str. 67-98.

6. CARIĆ, Ante “XI. Kongres Ujedinjenih Naroda o sprječavanju kriminaliteta i o kaznenom pravosuđu “, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Vol.12, No.2, (2005), Zagreb, str. 899-924.
7. ČALDAROVIĆ, Ognjen; Štulhofer, A.,Kufrin,K.,Glavašević, B., Odak, I.,Gregurević, M., Detelić, M. “Combating Corruption in Croatia: From Expert Perceptions to Policy - Oriented Action Strategies and Back”, *Revija za sociologiju*, Vol.40[39], No.1-2, (2009.), str. 3-22.
8. ČUKOVIĆ, Nevenka, "Siva ekonomija i proces privatizacije u Hrvatskoj", *Financijska teorija i praksa*, Vol.26., No.1., (2002.), str.245-271.
9. DELLA PORTA, Donatella; VANNUCI, Angela, “The 'Perverse Effects' of Political Corruption”, *Political studies*, Vol.45, No.3, (1997.), str. 516-538.
10. GERRING, Joseph, THACKER, Sarah, ” Political Institutions and Corruption: The Role of Unitarism and Parliamentarism”, *British Journal of Political Science*, Vol.34, No.2, (2004.), str. 295-330.
11. GETOŠ Ante, ČUPIĆ, Zoran, MIHALJEVIĆ, Petar, “Analiza koncepta 'Edukacijom protiv korupcije' na primjeru praktičnih iskustava s 'antikorupcijskog sata””, *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, Vol.2, No.1, (2011.), str. 99-119.
12. GOLDEN, Anna, CHANG, Christopher,“Competitive Corruption: Factional Conflict and Political Malfeasance in Postwar Italian Christian Democracy”, *World Politics*, No.53, (2001.), str. 588-622.
13. GRANOVETTER, Mark, “The Social Construction of Corruption”, *Politics, Legal-Rational Institutions, and Corruption*, (2005.), str. 152-172.
14. GREY, Clement, KAUFMANN, Diana, “Corruption and Development”, *Finance & Development*, Vol.35, No.1, (1998.), str. 7-10.
25. GROZNICA, Anita, MATIĆ, Renato, “Hrvatsko društvo i začarani krug kriminala”, *Revija za sociologiju*, Vol.39, No.3, (2008.), str. 145-160.
16. GRUBIŠA, Damir,“Anti-corruption Policy in Croatia: Benchmark for EU Accession”, *Politička misao*, Vol.47, No.5, str. (2010.), str. 69-95.

16. HARTELIUS Joseph, BORGENHAMMAR, Ernest, "Corruption as a threat to international security and conflict resolution: A systems approach to preventing and stopping corruption", *Carnegie International Report Series 1*, Stockholm: Swedish Carnegie Institute, (2011.) ,str. 68.
17. HEYWOOD, Peter, "Political Corruption: Problems and Perspectives", *Political studies*, Vol.45, No.3, (1997.), str. 417-45.
18. Hrvatska i komparativna javna uprava – Croatian and Comparative Public Administration (HKJU – CCPA), "Konferencija Pravo na dobru upravu u hrvatskoj praksi" br. 2.,(2013.),str. 691–714.
19. ISSACHAROFF, Sacha, "On Political Corruption", *Harvard Law Review*, Vol.124., No. 118, (2010.), str. 118-142.
20. JAIN, Ken, "Corruption: A Review" , *Journal of Economic Surveys*, Vol.15, No.1, (2001.), str. 71- 121.
21. KORUNIĆ KRIŽARIĆ, Linda; Kolednjak, Marijana; Petričević, Ana, "Korupcija i suzbijanje korupcije u RH", *Tehnički glasnik*, Vol.5, No.1, (2011.), str. 143-154.
22. LETUNIĆ, Petar, "Korupcija i društveno-ekonomski razvoj", *Politička misao*, Vol.48, No.2, (2011.), str. 186-204.
23. LOMMINTZ, Leonard,"Informal Exchange Networks in Formal Systems: A Theoretical Model", *American Anthropologist*, NS Vol.90(1), (1988.), str. 42–55.
24. POLŠEK, Dražen, "Sociološka objašnjenja korupcije", *Društvena istraživanja*, Vol.8, No.2-3 (40-41), (1999.), str. 443-455.
25. RAVLIĆ, Sandra, "Izvori političke korupcije u demokratskom poretku: O stranačkoj korupciji", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Vol.60, No.3, (2010.), str. 1241-1264.
26. SANDHOLDTZ, Walte, GRAY, Mark," International Integration and National Corruption", *International Organization*, 57 (4), (2003.), str. 761–800.
27. ŠTULHOFER, Aleksandar, "Percepcija korupcije i erozija društvenog kapitala u Hrvatskoj 1995. – 2003.", *Politička misao*, Vol.41, No.3, (2004.), str. 156-169.

28. TANZI, Victor, "Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures", *IMF Staff Papers*, Vol.45, No.4, (1998.) str. 559-594.
29. TREISMAN, Daniel, "The causes of corruption: a cross-national study", *Journal of Public Economics*, No. 76.,(2000.), str. 399-457.
30. VESIĆ, Dobrica, "Ekonomska i politička komponenta korupcije i pranje novca", *Međunarodni problemi*, Vol.60, No.4, (2008.), str. 481-501.
31. YOU, Jong-Sung, KHAGRA, Sanjeev, "A Comparative Study of Inequality and Corruption", *American Sociological Review*, Vol.70, (2005.), str. 136–157.

Tekstovi s interneta:

1. BAĐUN, Marijana (2005) *Kvaliteta javnog upravljanja i ekonomski rast - Hrvatska u kontekstu pridruživanja Europskoj uniji* // Zagreb, str. 189. (<<http://bib.irb.hr/datoteka/204249.EBaun - magisterij.pdf>> , zadnji pristup 05.02.2017.)
2. ĐURĐEVIĆ, Zoran, Derenčinović, D., Petrović, Z. A. (2011.) *Sukob interesa i kako ga izbjeći* // Transparency International Hrvatska (<http://www.transparency.hr/dokumenti/ostalo/SUKOB_INTERESA_brosura.pdf>, zadnji pristup 11.04.2017.).
3. FAULEND, Marija, ŠOŠIĆ, Viktor, *Je li neslužbeno gospodarstvo izvor korupcije?*, (1999.), Zagreb: Hrvatska narodna banka, str. 24. (<<http://www.hnb.hr/publikac/istrazivanja/i-001.pdf>> , zadnji pristup 05.02.2017.)
4. *Lider: EY: 79 posto Hrvata misli da je nacija prožeta korupcijom* (< <http://bit.ly/2ocPQiT> >, zadnji pristup 12.03.2017..)
5. Ministarstvo pravosuđa RH - *Antikorupcija* (<<https://pravosudje.gov.hr/antikorupcija-6154/6154>>, zadnji pristup 15.01. 2017.

6. MORRIS, Sandra, Forms of Corruption, (2011.), CESifo Dice Report 2, str. 3-7. (<<http://www.mtsu.edu/politicalscience/faculty/documents/Forms%20of%20Corruption%20Morris.pdf> , zadnji pristup 27.03.2017.).
7. PYMAN, Mark, “*The defence and national security implications of corruption, and new tools for addressing the issue*, Transparency International UK (<<http://ow.ly/z1uH30b57Wb>>, zadnji pristup 01.02.2017.)
8. Poslovni dnevnik: *Najveća korupcijska afera u hrvatskoj politici* (<<http://www.poslovni.hr/hrvatska/najveca-korupcijska-afera-u-hrvatskoj-politici-u-ponedjeljak-pred-vrhovnim-sudom-302324> >, zadnji pristup 4.02.2017.)
9. Transparency International – Hrvatska (<<http://www.transparency.hr/en> >, zadnji pristup 16.01. 2017.)